

Sorosa fonds - Latvija

Projekts „TIESAS NOLĒMUMU ANALĪZE UN APSPRIEŠANA”

Pētījums „Apcietinājuma piemērošanas tiesiskums: nacionālā un Eiropas Cilvēktiesību tiesas jaunākā prakse”

Pētījuma autores:

Andra Tallija – Rīgas Juridiskās augstskolas maģistre, krīzes centra „Skalbes” juriste
Irēna Kalniņa – Rīgas Juridiskās augstskolas maģistre, Latvijas Sakaru darbinieku arodbiedrības juriste

IEVADS

Tiesības uz personas brīvību un drošību pasargā cilvēku no brīvības jebkāda veida nelikumīgas ierobežošanas.¹ Šīs tiesības iekļautas gan universāla², gan reģionāla³ līmeņa cilvēktiesību dokumentos, kas apliecina to nozīmību indivīdam. Turklāt, jau 2003.gadā ANO Cilvēktiesību komiteja izteica bažas par apcietinājuma biežumu un ilgumu, kā arī ieteica Latvijai īstenot visus nepieciešamos likumdošanas un administratīvos pasākumus, lai situācija valstī šajā jautājumā atbilstu Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 9.panta standartiem.⁴

Jāpiebilst, ka arī ar LR Ministru kabineta 2005.gada 2.maija rīkojumu Nr. 280 „Par ieslodzījuma vietu attīstības koncepciju” ir atzīts, ka visplašāk piemērotais kriminālprocesuālais drošības līdzeklis ir apcietinājums, neņemot vērā, ka tas ir pats bargākais kriminālprocesā.⁵ Ministru kabinets apstiprina, ka brīvības atņemšana un apcietinājums ir personas izolēšana no sabiedrības, un ilgāka laika posmā tai ir negatīvas sekas.⁶ Tāpēc valsts līmenī tiek meklēti resursi un iespējas labot šo situāciju, ka tiesiskajā ziņā, tā arī ieslodzījuma vietu labiekārtošanas ziņā. Turklāt, 2005.gada 1.oktobrī iespējams stājās spēkā jaunais Kriminālprocesa likums, kas

¹ Autoru kolektīvs, Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā, Ziemeļe, I.- red., Rīga: Izglītības soļi, 2000, p.73.

² Vispārējās Cilvēktiesību deklarācijas 9.pants, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 9.pants.

³ Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 5.pants, Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 6.pants, Amerikas Cilvēktiesību konvencijas 7.pants un Āfrikas Cilvēka un tautu tiesību hartas 6.pants.

⁴ The 2nd periodic report, considered sessions No. 79 on 28/10/2003, 29/10/2003, 05/11/2003.

⁵ Krauss, D., Pastile, J.K., Rusanovs, E. Strasbūras tiesu prakse apcietinājuma piemērošanā. Spriedumu fragmentu izlase, Latvijas Vēstnesis, 2005, 5.lpp.

⁶ Uz 2004.gada 29.oktobra kopējais ieslodzīto personu skaits Latvijā bija 7614, no kurām 2631 bija apcietinātās personas. Judins, A. Par apcietinājumu Latvijas kriminālprocesā, Latvijas Vēstnesis, 23.11.2004.

novērsīs daudzus tiesiskuma robus, ņemot vērā agrāk atzītos cilvēktiesību pārkāpumus lietās pret Latviju⁷ un citām valstīm.

Kā atzīst Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnese I. Ziemeles, tiesu sistēma krimināltiesību jomā ir tā pamatjoma, kurā izpaužas tas, cik demokrātiska un tiesiska ir valsts, tās tiesu sistēma un amatpersonas.⁸ Turklāt, demokrātisku valsti atšķirībā no totalitāras valsts raksturo ticība cilvēkam un liberālāku drošības līdzekļu piemērošana par apcietinājumu.⁹ Tomēr šī pētījuma mērķis viennozīmīgi ir izvērtēt apcietinājuma tiesiskos aspektus.

Šajā pētījumā tiks analizēts tiesības uz brīvību saturs Eiropas Cilvēktiesību konvencijas (turpmāk – ECK) 5.panta un jaunākās (2004. un 2005.gads¹⁰) Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakses skatījumā, kā arī apskatīta 2004. – 2005. gada nacionālā tiesu prakse drošības līdzekļa – apcietinājuma piemērošanā. Apskatot nacionālo tiesu praksi par lēmumiem par drošības līdzekļa – apcietinājuma piemērošanu, pētījuma autores analizēja 244 lēmumus, no kuriem 202 lēmumi ir par drošības līdzekļa – apcietinājuma piemērošanu un 42 par drošības līdzekļa - apcietinājuma pagarināšanu.

Minētie lēmumi ir pieņemti 14 dažādu Latvijas rajonu tiesās un 2 apgabaltiesās.

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 5.pants ietver galvenokārt procesuālās garantijas aizturēšanas un apcietināšanas gadījumos, jo valstij ne tikai jāatrod tiesisks pamats brīvības ierobežošanai, bet arī jāievēro procesuālās prasības.¹¹

ECK izsmeļoši uzskaita personas brīvības atņemšanas tiesiskos pamatus 5.panta pirmajā daļā (a-f punkti).

ECK 5.pantā otrā daļā ir ietvertas tiesības uz informāciju saprotamā valodā par aizturēšanas iemesliem.

ECK 5.panta trešā daļa skar divas procesuālas garantijas, pirmkārt, lietu par personas aizturēšanu vai apcietinājumu izskata tiesnesis vai cita amatpersona, otrkārt, šai izskatīšanai jānorit saprātīgās laika robežās. Tieši garantija attiecībā uz lietas izskatīšanu saprātīgās laika robežās ir vienas no visbiežāk izskatāmajām, vadoties no Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakses.¹² Lietā *Lavents pret Latviju*¹³ tika atzīts, ka nacionālās tiesu instances ir atbildīgas par to, lai apcietinājuma laikposms

⁷ Pilns sprieduma teksts ir pieejams tikai lietā *Lavents pret Latviju*; bet Eiropas Cilvēktiesību tiesā ir izskatītas vēl trīs lietas pret Latviju: *Oļegs Moisejevs pret Latviju*, *Astrida Svipsta pret Latviju*, *Eduards Kornakovs pret Latviju*.

⁸ Ziemeles, I. Starptautiskās tiesības un cilvēktiesības Latvijā: abstrakcija vai realitāte, rakstu krājums, Tiesu namu aģentūra, 2005, 279.lpp.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Attiecībā uz jaunākajiem Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem ir jāatzīmē, ka saskaņā ar ECK 44.panta otro daļu tie var tikt pārsūdzēti Lielajā palātā trīs mēnešus pēc tam, kad ir ticis taisīts spriedums.

¹¹ Briede, J. Kāds ir spriedums lietā “*Lavents pret Latvijas valsti*”, Latvijas Vēstnesis, 03.12.2002., Nr. 24 (257).

¹² *Lavents pret Latviju* (2002.gada 28.novembra spriedums); *Polat c. Turquie* (2005.gada 5.aprīļa spriedums); *Quinn v. France* (1995.gada 22.marta spriedums); *Chahal v. The United Kingdom* (1996.gada 15.novembra spriedums); *Kolompar v. Belgium* (1992.gada 24.septembra spriedums) u.c.

¹³ Spriedums publicēts: Latvijas Vēstnesis, 12.02.2003., Nr. 23.

nepārsniegtu saprātīguma robežas. Lietas izskatīšana būtu jāpaātrina, lai attaisnotu personas atrašanos apcietinājumā.

ECK 5.panta ceturtnā daļa ir *lex specialis* attiecībā uz tiesībām uz efektīvu aizsardzības nodrošinājumu, kas garantētas ar ECK 13.pantu.¹⁴ ECK 5.panta ceturtnā daļa paredz, ka tiesas kontrolei jābūt pietiekami plašai, lai ietvertu tos jautājumus, kas ir būtiski nosakot personas aizturēšanas tiesiskumu¹⁵ saskaņā ar 5.panta pirmo daļu.

Pēdējā šī panta daļa paredz kompensāciju iepriekšējo normu pārkāpšanas gadījumā, kas tomēr nav obligāts komponents, jo dažkārt tiesa atzīst, ka labvēlīgs spriedums var būt pietiekams morāls gandarījums un atlīdzinājums.¹⁶

¹⁴ 1996.gada 15.novembra spriedums lietā *Chahal v. The United Kingdom*, para 126.- Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu izlase, I daļa, Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2003, 92.lpp; kā arī 1984.gada 22.maija spriedums lietā *De Jong Baljet and Van den Brink v. The Netherlands*, A sērija, Nr. 77, 27.lpp para 60.

¹⁵ Jēdziens „tiesiskums” skaidrots kā nacionālo tiesību aktu normas un ECK 5.panta pirmajā daļā ietvertie principi. Tomēr nacionālajām tiesībām ir jābūt saprotamām un precīzām, lai atbilstu ECK ietvertajiem personas brīvības ierobežošanas standartiem (*Gusinskiy v. Russia*, 2004).

¹⁶ Kā, piemēram, lietās *König v. Slovakia* un *Gusinskiy v. Russia*, tika atzīts, ka ECK 5. panta pārkāpuma konstatēšana ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu ir pietiekams morāls atlīdzinājums pieteikuma iesniedzējam.

BRĪVĪBAS IEROBEŽOŠANAS KĀRTĪBA UN TIESISKIE PAMATI (ECK 5.panta pirmā daļa)

Saskaņā ar ECK 5.panta pirmo daļu neviena personas brīvību nedrīkst ierobežot, ja nepastāv šie trīs priekšnoteikumi:

- 1) apcietinājumam jānotiek saskaņā ar nacionālajās tiesībās noteikto procesuālo kārtību;
- 2) apcietinājumam jābūt pamatotam ar materiālajām tiesību normām, kā arī ECK 5.panta pirmās daļas a-f apakšpunktiem;
- 3) apcietināt var tikai ECK 5.panta pirmās daļas a-f apakšpunktos minētajos gadījumos.¹⁷

Tādējādi apcietināšana, kura neatbilst šiem kritērijiem (īpaši 2.un 3.), nevar būt atbilstoša ECK normām.

Attiecībā uz apcietinājumu, galvenā uzmanība ir jāvelta ECK 5.panta pirmās daļas c apakšpunktam. Jau izstrādājot ECK 5.panta pirmās daļas c apakšpunkta tekstu, darba grupa saskārās ar grūtībām, jo šī norma ietver trīs dažādas situācijas.¹⁸ Pirmkārt, apcietinājums vai aizturēšana uz pamatotu aizdomu pamata ar mērķi nodrošināt personas stāšanos tiesas priekšā; otrkārt, lai novērstu noziedzīga nodarījuma izdarīšanu un, treškārt, lai novērstu personas aizbēgšanu pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas. Pētot jaunāko (2004. un 2005.gada), kā arī iepriekšējo Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi šajā jomā, jāsecina, ka visbiežāk sastopamā ir pirmā situācija, kurā personai tiek piemērots apcietinājums uz pamatotu aizdomu pamata. Šai atziņai piekrīt arī ECK speciālisti.¹⁹

Tomēr jebkurā gadījumā apcietinājumam ir jābūt tiesiskam (atbilstošam nacionālajām procesuālajām un materiālajām tiesībām). Turklāt, Eiropas Cilvēktiesību tiesai nav pilnvaru pārbaudīt nacionālo tiesu iztulkošanas pareizību, tas ir jānodrošina nacionālajām tiesu iestādēm. Vienīgais izņēmums ir gadījums, kad nacionālā tiesa rīkojusies negodprātīgi (pretrunā labas ticības principam) piemērojot nacionālo likumu, tikai šādā gadījumā Eiropas Cilvēktiesību tiesai ir tiesisks pamats iejaukties.

Tiesiskums nav vienīgais obligātais priekšnoteikums apcietinājuma piemērošanai. Būtiski ir arī apcietinājuma mērķis, tas ir, lai persona stātos kompetentas tiesas priekšā un pamatotu aizdomu pastāvēšana. Turpināta apcietinājuma piemērošana ir pieļaujama, ja ir turpinātas pamatota aizdomas par personas vainu. Ja, laikam ejot, kļūst acīmredzami, ka pamatotās aizdomas izsīkst, persona ir nekavējoties jāatbrīvo,²⁰ jo šādas turpinātas aizdomas nevar būt pietiekams

¹⁷ Jacobs, F. G., White, R. C. A. The European Convention on Human Rights, Second edition, Clarendon Press, Oxford, 1996, pp. 80.-81.

¹⁸ *Ibid*, p.84.

¹⁹ *Ibid*.

²⁰ *Ibid*, p.85.

pamats apcietinājuma turpmākai piemērošanai (tas izriet arī no ECK 5.panta trešās daļas).²¹

Attiecībā uz terorisma un organizētās noziedzības apkarošanu būtiskas ir atziņas no *Guzzardi* un *Ciulla* lietām, kurās Tiesa viennozīmīgi noteica, ka preventīva aizturēšana, lai cīnītos pret organizēto noziedzību, ir ārpus ECK 5.panta pirmās daļas c apakšpunkta piemērošanas sfēras. ECK 5.panta pirmās daļas c apakšpunkts ir tiesisks pamats personas brīvības ierobežošanai tikai tādā gadījumā, lai novērstu konkrēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.

²¹ Lawless v. Ireland. 1961.gada 1.jūlija spriedums (para 13 un 14).

EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS PRAKSE PAR APCIETINĀJUMA PIEMĒROŠANU

TĒZES

- Tiesības uz brīvību ECK 5.panta pirmajā daļā ietver personas fizisko brīvību (*Gusinskiy v. Russia, 2004*)
- Nacionālās tiesas atsaukšanās uz tādām vispārīgām frāzēm kā “noziedzīgā nodarījuma daba”, “efektīva izmeklēšana” nav pietiekams pamatojums apcietinājuma piemērošanai. ECT šīs frāzes traktē kā stereotipus, nevis tiesiskus argumentus personas brīvības ierobežošanai (*Polat c. Turqie, 2005*)
- Notiesājošs spriedums nav pietiekama atbilde uz lūgumu par drošības līdzekļa – apcietinājuma – atcelšanu. Šāds lūgums jāizskata atsevišķi (nekavējoties) pirms sprieduma lietā pieņemšanas (*König v. Slovakia, 2004*)
- Apcietinājuma termiņa „saprātīgums” ECK 5.panta trešās daļas ietvaros nevar tikt analizēts *in abstracto*, bet gan tikai konkrēto lietas apstākļu kontekstā (*Paszkowski v. Poland, 2004; Chodecki v. Poland, 2005, D.P. v. Poland, 2004, Calleja v. Malta, 2005 etc.*)
- Saskaņā ar ECK 5.panta trešo daļu nacionālajām tiesām ir jānodrošina apcietinājuma piemērošana saprātīgos termiņos. Tāpēc nacionālajām tiesām ir pienācīgi jāizvērtē visi apstākļi ECK 5.panta ietvaros un nevainīguma prezumpcija. Šādai analīzei jāatspoguļojas lēmuma tekstā (*Paszkowski v. Poland, 2004; Chodecki v. Poland, 2005, D.P. v. Poland, 2004 etc.*)
- Tiesām jāizvērtē, vai turpināta apcietinājuma piemērošanas pamatojums neatkārtojas un vai tas arī turpmāk attaisno personas brīvības ierobežošanu, kā arī to, vai šis pamatojums ir būtisks un pietiekams. Nacionālajām institūcijām jārikojas ar pietiekamu rūpību procesa gaitā (*D.P. v. Poland, 2004*)
- ECK 5.panta trešo daļu ietver ne tikai saprātīgu laika periodu, bet arī pienācīgas garantijas pirms lietas izskatīšanas tiesā institūcijām, tāpēc nacionālajām tiesām, izlemjot par apcietinājuma pirmreizēju vai atkārtotu piemērošanu, ir jāizvērtē alternatīvo drošības līdzekļu piemērošanas iespējas, kuras nodrošinātu personas ierašanos tiesā (*Paszkowski v. Poland, 2004; Chodecki v. Poland, 2005, D.P. v. Poland, 2004.*)
- Pamatotas aizdomas par personas vainu, kas ir apcietinājuma piemērošanas priekšnoteikums (*sine que non*) un pietiekams pamats personas brīvības ierobežošanai sākotnējā procesa stadijā, tomēr ilgāka laika tās vairāk nav pietiekams attaisnojums turpinātam apcietinājumam (*Kolev v. Bulgaria, 2005, Calleja v. Malta, 2005 etc.*)

- Vārdi “pamatotas aizdomas” ietver tādu faktu un informācijas kopumu, kas objektīvai trešajai personai liktos pietiekams (*Gusinskiy v. Russia, 2004, Calleja v. Malta, 2005*)
- Apcietinājuma tiesiskumu vērtē pēc tā, vai ir izpildīta nacionālajās tiesībās paredzētā kārtība. Tomēr arī nacionālajām tiesībām ir jāatbilst noteiktai kvalitātei, proti, tām ir jābūt saprotamām un precīzām, lai izslēgtu personas brīvības patvaļīgas ierobežošanas risku (*Gusinskiy v. Russia, 2004*)

[1] *POLAT C. TURQIE* (2005.gada 5.aprīļa spriedums)

Fakti:

Polata kungam un vēl 3 personām tika celta apsūdzība par darbību prettiesiskā organizācijā (Marksisma-Ļeņinisma ideoloģijas aizstāvji) un antikonstitucionālo darbību, kuras vērstas uz valsts iekārtas graušanu. mēģinājumā. Šādas darbības ir pretrunā ar Turcijas Kriminālkodeksa 168.pantu un Likuma “Par terorisma apkarošanu normām”.

Polata kungs tika aizturēts 1996.gada 29.martā un viņam tika piemērots drošības līdzeklis apcietinājumā. Vēlāk, 1996.gada 23.jūlijā trīs pārējām personām tika celta apsūdzība un viņas tika aizturētas.

Vairākas reizes, sākot no 1996.gada 8.novembra līdz 2001.gada 4.jūnijam Polata kunga advokāts lūdza atbrīvot no apcietinājuma, piemērojot citu drošības līdzekli, tomēr šis lūgums tika noraidīts, pamatojoties uz valsts drošības un efektīvas izmeklēšana apsvērumiem.

2001.gada 4.jūnijā tiesa apmierināja lūgumu par drošības līdzekļa maiņu.

ECK 5.panta trešās daļas iespējamais pārkāpums

Eiropas Cilvēktiesību tiesa, izpētot Polata kunga sūdzības būtību par sistemātisko turēšanu apcietinājumā atzina, ka Polata kungs ir bijis apcietināts no 1996.gada 29.marta līdz 2001.gada 4.jūnijam. Tas nav ECK izpratnē saprātīgs laika periods.

Tāpat Eiropas Cilvēktiesību tiesa izvērtēja to, vai ir ievērota visa iespējamā rūpība, lai procesuālās likuma normas tiktu izpildītas. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka nacionālā tiesa atsaucās drīzāk uz stereotipiem, nevis tiesiskiem argumentiem, pamatojot turēšanu apcietinājumā ar tādām vispārīgām frāzēm kā “noziedzīgā nodarījuma daba”, “efektīva izmeklēšana” u.c.

Tiesasprāt, efektīva izmeklēšana un pierādījumu vākšana varētu tikt pielietoti personas vainas pierādīšanā, tomēr šīs frāzes nav pietiekams pamats personas turēšanai apcietinājumā tik ilgu laiku.

Tiesas spriedums

Eiropas Cilvēktiesību tiesa vienprātīgi atzina, ka ir pārkāpta ECK 5.panta 3.daļa.

Atbilstoši ECK 41.pantam Polata kungam tika piešķirta kompensācija EUR 6000 apmērā, kas sastāv no morālā kaitējuma atlīdzības un tiesas izdevumiem.

[2] KÖNIG V. SLOVAKIA (2004.gada 20.janvāra spriedums)

Fakti:

Pieteikuma iesniedzējs Koniga kungs 1995.gada 17.oktobrī tika turēts aizdomās par taksometra šofera noslepkavošanu un tāpēc viņam tika piemērots drošības līdzeklis – apcietinājums. Galvenā tiesas sēde notika 1997.gada 24.februārī, kurā pieteikuma iesniedzējs tika atzīts vainīgs slepkavībā un viņam piemērots sods – 12, 5 gadi brīvības atņemšana. Tomēr Košices apgabaltiesa neizskatīja Koniga kunga lūgumu par atbrīvošanu no apcietinājuma, kurš tika rakstveidā iesniegts gan pirms tiesas sēdes, gan izteikts tiesas sēdē viņa pēdējā runā.

1997.gada 25.aprīlī un 14.jūnijā pieteikuma iesniedzējs cēla apelācijas sūdzību pret pirmās instances spriedumu, norādot savā 1997.gada 12.maija vēstulē par viņa lūgumu par atbrīvošanu no apcietinājuma.

1997.gada 2.jūlijā Augstākā tiesa atstāja spriedumu negrozītu un tas stājās spēkā.

Tomēr 1997.gada 29.oktobra Košices apgabaltiesas priekšsēdētāja un 1998.gada 25.marta Tieslietu ministra atbildes vēstulēs tika norādīts, ka 1997.gada 24.februārī viņa lūgums par atbrīvošanu no apcietinājuma tika atstāts bez ievēribas.

Nacionālās tiesības

Slovākijas Kriminālprocesa kodeksa 72(2) pants paredz apsūdzētās personas tiesības iesniegt lūgumu par atbrīvošanu no apcietinājuma jebkurā laikā, kas ir jāizskata bez kavēšanās [...].

ECK 5.panta ceturtās daļas iespējamais pārkāpums

Pieteikuma iesniedzējs norādīja uz viņa lūguma atstāšanu bez izskatīšanas, kas varētu būt pretrunā ECK 5.panta ceturtajai daļai.

Valdības pārstāvji norādīja, ka tajā pašā dienā sūdzības iesniedzējam tika piespriesta brīvības atņemšana un ka Augstākā tiesa arī noraidīja šo lūgumu. Valdības pārstāvji norādīja, ka tā bija ECK 5.panta pirmajai daļai atbilstoša tiesiska aizturēšana un ka ECK 5.panta ceturtā daļa šajā gadījumā nav piemērojama, jo tajā pašā dienā Košices apgabaltiesa pieņēma notiesājošu spriedumu.

Pieteikuma iesniedzējs šādai nostājai nepiekrita un norādīja, ka lūgums par atbrīvošanu tika iesniegts pirms galvenās tiesas sēdes un, ka saskaņā ar Slovākijas Kriminālprocesa kodeksa 72(2) pantu šāds lūgums bija jāizskata nekavējoties. Tādējādi viņa lūguma atstāšana bez izskatīšanas norāda uz ECK 5.panta ceturtās daļas pārkāpumu.

Tiesas spriedums

Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka Košices apgabaltiesa pieņemot notiesājošu spriedumu, tomēr neizskatīja minēto lūgumu, kas tika iesniegts pirms tiesas sēdes. Tādējādi pieteikuma iesniedzējs atradās apcietinājumā līdz tiesas sēdei.

Šādos apstākļos nevar uzskatīt, ka sūdzības iesniedzēja lūgums tika inkorporēts notiesājošajā spriedumā. Lūgums tika izskatīts tikai Augstākajā tiesā. Turklāt, Košices apgabaltiesas priekšsēdētāja un Tieslietu ministra vēstules apliecina to, ka lūguma netika izskatīts Košices apgabaltiesas sēdē 1997.gada 24.februārī.

Četru mēnešu periods (no 1997.gada 24.februāra līdz 2.jūlijam, kad lietu izskatīja Augstākā tiesa) līdz sprieduma stāšanās spēkā laikam nevar tikt uzskatīts par atbilstošu ECK 5.panta ceturtās daļas ātras lietas izskatīšanas standartam.

Tāpēc tiesa ar sešām balsīm pret vienu atzina, ka šajā lietā tika pārkāpta ECK 5.panta ceturtā daļa. Prasība par kompensāciju tika noraidīta, norādot, ka šāds spriedums ir pietiekošs morāls gandarījums.

Tiesneša Borrego atsevišķais viedoklis

Pieteikuma iesniedzējs bija apcietinājumā 16 mēnešus uz aizdomu pamata par izdarīto slepkavību. Tiesas sēdē viņam izsakt lūgumus, *inter alia*, bija iespēja arī izteikt lūgumu par atbrīvošanu no apcietinājuma.

Tajā pašā dienā Košices apgabaltiesas pieņēma notiesājošu spriedumu, nosakot brīvības atņemšanu uz laiku uz 12, 5 gadiem.

Vairākums tiesnešu norādīja, ka tā kā lūgums par atbrīvošanu tika iesniegts pirms tiesas sēdes, ir konstatējams ECK 5.panta ceturtās daļas pārkāpums. Diemžēl šādai nostājai nevaru piekrist.

Tiesas sēdē pasludināts notiesājošs spriedums bija pietiekoša atbilde uz sūdzības iesniedzēja lūgumu par atbrīvošanu no apcietinājuma. Norādot, ka Košices apgabaltiesas spriedums nebija loģisks risinājums un atbilde uz sūdzības iesniedzēja lūgumu ir pretrunā ar procesuālo kārtību un juridisko realitāti.

Tādējādi šajā lietā nevarēja tikt atzīts ECK 5.panta ceturtās daļas pārkāpums.

[3] BINBAY V. TURKEY (2004.gada 21.oktobra lēmums)

Fakti:

Pieteikuma iesniedzējs ir veikala īpašnieks un biedrs Vana cilvēktiesību asociācijai un Nacionālajai vadības komitejai. 1992.gada 21.martā, Nevrozās festivāla laikā pieteikuma iesniedzējs apgalvo, ka ticis nežēlīgi piekauts no policija puses. Viņš pavadīja 9 dienas slimnīcā. Pēc izrakstīšanas, pieteikuma iesniedzējs tika apsūdzēts sabiedriskās kārtības traucēšanā un viņam tika piemērots apcietinājums.

1992.gada 21.martā sūdzības iesniedzēja veikals tika pārmeklēts, kā rezultātā bija nozagtas un sabojātas preces un iekārtojums. Tiesa prasību par zaudējumu piedziņu noraidīja.

1992.gada 30.augustā sūdzības iesniedzēja mašīna tika sadauzīta un laikā no 1993.gada 5.novembra līdz 1994.gada 13.janvārim, sūdzības iesniedzējam tika piemērots arests par trim likumpārkāpumiem. Viņa ģimenei un viņam personīgi arī ticis draudēts, ar mērķi, lai pieteikuma iesniedzējs izstātos no Vana asociācijas.

1994.gada 11.februārī sūdzības iesniedzējam uzbruka divi vīrieši un viņš guva smagus ievainojumus. Pēc viņa vārdiem policija adekvāti nereaģēja uz šiem uzbrukumiem.

Valdības argumenti:

Valdība norādīja, ka 1992.gada 21.martā notika neatļauta demonstrācija, vardarbība un izlaušanās. Pieteikuma iesniedzējs tika ievainots no demonstrantiem, kuri meta ar akmeņiem. Pieteikuma iesniedzējs tika izglābts no pūļa un nogādāts uz slimnīcu. Vēlāk viņš tika apsūdzēts par neatļautās demonstrācijas organizēšanu un pēc tam attaisnots.

Par 1994.gada 11.februāra incidentu, valdība norādīja, policija divas reizes nopratināja sūdzības iesniedzēju, bet viņš atteicās dot sīkāku informāciju par notikušo. Tāpēc arī netika veikta turpmāka izmeklēšana.

Valdība noliedza, ka pieteikuma iesniedzējs būtu bijis nepamatoti ieslodzīts. Tāpat norādīja, ka pieteikuma iesniedzējs nav izsmēlis nacionālās tiesu instances.

Nacionālās tiesības:

2004.gada 30.jūnijā Tiesa saņēma Turcijas deklarāciju par to, ka valdība nožēlo uzbrukuma gadījumus atsevišķiem indivīdiem, ieskaitot apcietinājuma piemērošanu un īpašuma tiesību pārkāpumus, kā arī to, ka netika veikta efektīva izmeklēšana par šiem pārkāpumiem J. Binbeja lietā.

[..]

Turcijas valdība piedāvā izmaksāt 45 000 EUR J. Binbeja kungam mierizlīguma gadījumā, ja tiks atsaukta sūdzība Eiropas Cilvēktiesību tiesai.

2004.gada 23.jūnijā Tiesa saņēma sūdzības iesniedzēja vēstuli par to, ka viņš vēlas pieņemt Turcijas valdības piedāvāto mierizlīgumu un kompensāciju 45 000 EUR apmērā.

Tiesas lēmums:

Tiesa secina, ka šajā lietā ir panākta vienošanās pušu starpā (ECK 39.pants). Tiesa konstatē, ka piedāvātais mierizlīgums ir atbilstošs ECK un tās protokolos ietvertajiem cilvēktiesību standartiem un tiesas procesuālajiem noteikumiem.

Tādējādi lietas izskatīšana tiek atsaukta.

[4] D.P. V. POLAND (2004.gada 20.janvāra spriedums)

Fakti:

Pieteikuma iesniedzējs dzimis 1965.gadā Opolē.

1995.gada 16.jūnijā pieteikuma iesniedzējs tika apcietināts un viņa 17.jūnija lūgumu par atbrīvošanu tiesa noraidīja.

1995.gada 17.jūnijā Vroklavas reģionālais prokurors apsūdzēja pieteikuma iesniedzēju par krāpšanu (laikā no 1995.gada 30.janvārim pieteikuma iesniedzējs un līdzdalībnieki apkrāpa vairākas personas un uzņēmumus, iegūstot naudu, mēbeles, preces ar kopīgo vērtību 1 050 000 zlotu) un turpināja piemērot apcietinājumu, lai neapdraudētu sabiedrības un izmeklēšanas intereses. Pieteikuma iesniedzējs bija izmantojis arī viltotu pasi.

1995.gada 10.jūlijā pieteikuma iesniedzējs lūdza prokuroru viņu atbrīvot. Šo lūgumu noraidīja divas dienas vēlāk.

1995.gada 24.un 26.jūlijā pieteikuma iesniedzējs atkārtoti iesniedza prokuroram lūgumu par atbrīvojumu, kuru noraidīja 26.jūlijā, balsoties arī uz ārsta slēdzieni par apcietinātā veselības stāvokli.

1995.gada 2.augustā tika iesniegts vēl viens lūgums, kuru noraidīja gan prokurors, gan virsprokurors attiecīgi 4.un 9.augustā. 23.augustā pieteikuma iesniedzējs vērsās apelācijas tiesā, kura 31.augustā nodeva šo lūgumu prokuroram ar noteikumu apspriest iespēju mainīt drošības līdzekli, tomēr 1. septembrī prokurors arī šo sūdzību noraidīja.

1995.gada 6.septembrī tiesa pagarināja apcietinājuma termiņu līdz 30.novembrim, norādot uz pietiekami pamatoto apsūdzību un sabiedrības drošības apsvērumiem. Apelācijas tiesa apstiprināja šo pagarinājumu, noraidot pieteikuma iesniedzēja sūdzību.

Apsūdzības raksts tika izdots 1995.gada 30.decembrī. 1996.gada 31.janvārī pieteikuma iesniedzējs kārtējo reizi lūdza atbrīvojumu un šis lūgums tika noraidīts 6.februārī, balstoties uz jau minētajiem argumentiem. Analogiski noraidīja 15.februāra, 7.marta un 19.aprīļa 8.jūlija un 5.augusta lūgumus gan reģionālā tiesā, gan apelācijas tiesā.

1996.gada 19.augustā Vroklavas apelācijas tiesas viceprezidents informēja Tieslietu ministru par pieteikuma iesniedzēja lietu, norādot, ka process ir ieildzis, jo tajā ir 13 apsūdzēto un šī lieta ir ļoti apjomīga (17 sējumi). Tāpat šajā lietā ir jānopratina 58 liecinieki.

1996.gada 30.augustā paredzēto tiesa sēdi atlika. 3.septembrī pieteikuma iesniedzējs iesniedza apelācijas sūdzību par turēšanu apcietinājumā. Apelācijas tiesa atcēla reģionālās tiesas apstrīdēto lēmumu par lūguma par atbrīvošanu noraidījumu, iesakot pirmās instances tiesai vēlreiz apdomāt pieteikuma iesniedzēja lūgumu, norādot, ka apcietinājums ir samērā ieildzis. Turklāt pieteikuma iesniedzēja nolūks nozust nav pietiekamā mērā pamatots. Tā kā apcietinājums jau turpinās 16 mēnešus un apsūdzība

nav pārāk bargā noziegumā, pirmās instances tiesai būtu jāapspriež iespēja piemērot alternatīvu drošības līdzekli.

Tomēr 12.septembrī reģionālā tiesa noraidīja pieteikuma iesniedzēja lūgumu par atbrīvošanu, norādot, ka celtā apsūdzība ir pietiekami pamatota ar pierādījumiem.

Turpmākie pieteikuma iesniedzēja lūgumi par atbrīvošanu un drošības naudas piemērošanu tika noraidīti kā pirmās, tā otrās instances tiesā.

1996.gada 31.decembrī reģionālā tiesa lūdza Augstāko tiesu pagarināt apcietinājuma termiņu un tas tika pagarināts līdz 1997.gada 24.jūlijam.

1997.gada 28.janvārī notika reģionālās tiesas sēde. Nākamā tiesas sēdē bija tikai 8.septembrī, kurā tika nolemts atdalīt 3 apsūdzēto lietas sakarā ar biežo neierašanos uz nozīmētajām tiesas sēdēm (8.jūlija tiesas sēde tika atcelta sakarā ar viņu neierašanos). Tādējādi process turpinājās pret pieteikuma iesniedzēju un 8 līdzdalībniekiem.

Nākamās tiesas sēdes notika 1997.gada 13. un 28.oktobrī un 25.novembrī. Pēc reģionālās tiesas 19.decembra lūguma, Augstākā tiesa atkāroti pagarināja apcietinājuma termiņu līdz 1998.gada 31.martam. Līdz tam laikam notika vairākas tiesas sēdes. Reģionāla tiesa noraidīja pieteikuma iesniedzēja lūgumu atdalīt viņa lietu.

1998.gada 20.martā pieteikuma iesniedzējs tika atbrīvots no apcietinājuma. Nākamās tiesas sēdes tika noturētas 1998.gada 17.aprīlī, 15.maijā, 5.jūnijā, 2.jūlijā, 3.septembrī, 6.oktobrī, 30.novembrī un 1.decembrī un 1999.gadā vairākos datumos.

2000.gada 21.janvārī pieteikuma iesniedzējs tika notiesāts un viņam noteica brīvības atņemšanu uz 5 gadiem un 6 mēnešiem.

2000.gada 14.aprīlī pieteikuma iesniedzējs cēla apelācijas sūdzību pret šo spriedumu, bet šo sūdzību noraidīja 24.augustā.

2000.gada 24.oktobrī Eiropas Cilvēktiesību tiesa saņēma pieteikuma iesniedzēja vēstuli.

ECK 5.panta pirmās daļas iespējamais pārkāpums

Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka viņa turēšana apcietinājuma laika periodā no 1997.gada 1.-24.janvārim ir prettiesiska un pārkāpj ECK 5.panta pirmās daļas prasības, jo nebija tiesas sprieduma par apcietinājuma piemērošanu šajā laika periodā.

Tiesas vērtējums

Tiesa norāda, ka nacionālās Augstākās tiesas norādītais par to, ka no 1997.gada 1.-24.janvārim pieteikuma iesniedzēja apcietinājumam nebija tiesiska pamata, netiek apstrīdēts.

Saskaņā ar Augstākās tiesas norādījumiem, reģionālās tiesas lūgums par apcietinājuma pagarināšanu pārsniedz Polijas likumā noteikto termiņu, pārkāpjot nacionālo tiesību prasības.

Tādējādi brīvības ierobežošana nebija tiesiska atbilstoši ECK 5.panta pirmajai daļai un ir pieļauts šīs normas pārkāpums no valsts puses.

ECK 5.panta trešās daļas iespējamais pārkāpums

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka ilgais apcietinājums ir pretrunā ECK 5.panta trešajai daļai un nav iekļāvies saprātīga termiņa robežās.

Valdība šai pozīcijai nepiekrīt, norādot, ka faktiskie lietas apstākļi neliecina par ECK pārkāpumu. Turklāt pieteikuma iesniedzēja turēšana apcietinājumā ir attaisnota ar pamatotām aizdomām par izdarītajiem noziegumiem, kuri būtiski apdraud sabiedrību. Sākotnēji apcietinājums tika piemērots arī pierādījumu saglabāšanas nolūkam, kā arī pastāvēja pieteikuma iesniedzēja nozušanas risks. Visbeidzot, atbrīvošanai nevarēja būt par pamatu arī pieteikuma iesniedzēja veselības stāvoklis un situācija ģimenē.

Abas puses neiebilda, ka apcietinājuma termiņš jāsāk skaitīt no 1995.gada 16.jūnija un tas beidzās 1998.gada 20.martā, tas ir divi gadi un deviņi mēneši.

Tiesas vērtējums

A. Vispārējie principi saskaņā ar Tiesas praksi

Atbilstoši Tiesas praksei apcietinājuma ilgums nevar tikt vērtēts *in abstracto*. Tikai pēc lietas apstākļiem var noteikt, vai apcietinājuma piemērošana bija saprātīga un pamatota. Turpināts apcietinājums var tikt attaisnots ar sabiedrības pamatotām interesēm, pretēji nevainīguma prezumpcijai un indivīda brīvībai.

Nacionālajām institūcijām ir primārais uzdevums nodrošināt to, ka apcietinājuma ilgums ir pamatots un saprātīgs. Šim nolūkam nacionālajām institūcijām ir jāveic izmeklēšana, uzsverot vai noliedzot sabiedrības apdraudētību konkrētā gadījumā, ievērojot nevainīguma prezumpciju un indivīda brīvību. Noraidījumos atbrīvot personu no apcietinājuma ir jāatbilst šī izvērtēšana. Pamatojums ir būtisks izvērtējot, vai ir vai nav pieļauts ECK 5.panta trešās daļas pārkāpums.

Pamatotas aizdomas par personas vainu, kas ir apcietinājuma piemērošanas priekšnoteikums (*sine que non*), pēc ilgāka laika nav pietiekams attaisnojums turpinātam apcietinājumam. Šādos gadījumos ir būtiski izvērtēt vai personas brīvības atņemšanas pamats ir būtisks un pietiekams un vai nacionālās instances ir rīkojušās ar pietiekamu rūpību procesa gaitā.

B. Vispārējo principu piemērošana šajā lietā

Tiesa norāda, ka pieteikuma iesniedzēja apcietināšana sākotnēji bija attaisnota ar pamatotām aizdomām par viņa vainu, tāpēc ir jāizvērtē vienīgi apcietinājuma pagarināšanas pamatojums.

Tiesa uzsver, ka jau 1996.gada 17.oktobrī Vroklavas apelācijas tiesa norādīja par apcietinājuma ilgumu. Tomēr Reģionālā tiesa 25.oktobrī noraidīja pieteikuma iesniedzēja lūgumu par drošības naudas piemērošanu apcietinājuma vietā. Tāpat arī apelācijas tiesa neargumentēja pieteikuma iesniedzēja apelācijas sūdzības noraidīšanu, bet atsaucās tikai uz iepriekšējiem noraidošajiem lēmumiem. Turklāt, no pušu argumentiem izriet, ka pēc 1997.gada 24.janvāra Augstākās tiesas lēmuma, neviens

no atbrīvojuma noraidījumiem nebija pamatots ar būtiskiem un pietiekamiem apstākļiem.

Tādējādi nacionālās institūcijas nenodrošināja būtisku un pietiekamu pamatojumu turpmākam personas brīvības ierobežojumam. Tādējādi ir pārkāpta ECK 5.panta trešā daļa.

Tiesas spriedums

Vienbalsīgi tika atzīts ECK 5.panta pirmās un trešās daļas pārkāpums. Tika piešķirta morālā kompensācija EUR 2000 apmērā.

[5] PASZKOWSKI V. POLAND (2004.gada 28.oktobra spriedums)

Fakti:

Pieteikuma iesniedzējs ir dzimis 1966.gadā un dzīvo Gdaņskā.

1994.gada 24.augustā pieteikuma iesniedzējs, kā arī 11 citas personas tika arestētas uz aizdomu pamata par naudas izspiešanu no eskorta aģentūras.

Izmeklēšanas gaitā pieteikuma iesniedzēja apcietinājuma termiņš tika vairākas reizes pagarināts uz Gdaņskas reģiona prokurora un tiesas lēmumu pamata. Institūciju rīcība bija arī divu ekspertu slēdzieni par pieteikuma iesniedzēja garīgo stāvokli.

1995.gada 27.jūnijā Gdaņskas reģiona prokurors izdeva apsūdzības rakstu pieteikuma iesniedzējam un pārējām 11 personām par laupīšanu un izspiešanu. Tiesai tika lūgts nopratināt 106 lieciniekus.

1995.gada 26.jūlijā pieteikuma iesniedzējs lūdza atbrīvot viņu sakarā ar sievas ievietošanu psiho terapeitiskajā slimnīcā un viņu meita palikusi bez uzraudzības.

1995.gada 18.augustā Gdaņskas reģionālā tiesa norādīja, ka pieteikuma iesniedzēju ir nepieciešams turēt apcietinājumā, jo to prasa nozieguma smagums un lietas sarežģītība, kā arī iesaistīto personu lielais skaits. Arī apelācija tika noraidīta 1995.gada 6.septembrī.

1996.gada 30.aprīlī pieteikuma iesniedzējs vēlreiz lūdza atbrīvot viņu no apcietinājuma. Šo lūgumu Gdaņska tiesa noraidīja 14.maijā, norādot, ka apcietinājuma turpinājums nepieciešams pierādījumu savākšanai un izmeklēšanai. Apelācijas instance 1996.gada 12.jūnijā apstiprināja Gdaņskas tiesas lēmumu pareizību, norādot, ka ģimenes apstākļi nav šķērslis turpmākais apcietinājuma piemērošanai un ka nav citu apstākļu atbrīvošanai.

1996.gada 4.decembrī pieteikuma iesniedzējs atkārtoti lūdza atbrīvošanu, uz ko Gdaņskas tiesa 10.decembrī norādīja, ka neredz jaunus apstākļus atbrīvojuma pamatojumam, tāpēc lūgums ir noraidāms.

1996.gada 30.decembrī Gdaņskas tiesa lūdza pagarināt apcietinājumu un Augstākā tiesa to pagarināja līdz 1997.gada 30.jūnijam.

1997.gada 6.jūnijā pieteikuma iesniedzējs kārtējo reizi lūdza atbrīvojumu, tomēr nesekmīgi. Turklāt Augstākā tiesa pagarināja apcietinājuma termiņu līdz 1997.gada 1.decembrim un 25.novembrī pēc Gdaņskas tiesas trešā lūguma apcietinājuma termiņš tika pagarināts līdz 1998.gada 30.aprīlim, kad pieteikuma iesniedzējs tika atbrīvots un viņam piemēroja policijas uzraudzību.

2002.gada 22.oktobrī Gdaņskas reģionālā tiesa pieteikuma iesniedzējs piesprieda četrus gadus brīvības atņemšanu par izspiešanu.

ECK 5.panta ceturtās daļas iespējamais pārkāpums

Pieteikuma iesniedzēja pozīcija

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apcietinājumā ir pavadījis pārāk ilgu laika periodu, kas neatbilst ECK 5.panta trešajā daļā noteiktajam saprātīga laika standartam.

Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka apcietinājumā pavadīja 3.gadus un 8 mēnešus. Turklāt, arī pēc viņa atbrīvošanas, tas ir 1998.gada 30.aprīļa tiesa turpināja noprotināt lieciniekus, tāpēc viņu bija iespējams atbrīvot ievērojami ātrāk.

Tāpat šajā lietā ir redzams, ka nacionālās institūcijas nerīkojās ar pienācīgo rūpību, jo I instancē lieta tika skatīta 7 gadus. Tādējādi šajā gadījumā ir pieļauts ECK 5.panta trešās daļas pārkāpums.

Valdības pozīcija

Apcietinājums ilga no 1994.gada 24.augustam līdz 1998.gada 30.aprīlim. Tomēr nacionālajām institūcijām bija nopietni iemesli šādai rīcībai:

- 1) apcietinājuma nepieciešamību vairākas reizes pārskatīja nacionālās tiesas;
- 2) lietas sarežģītība un daudzie liecinieki;
- 3) pamatotu aizdomu pastāvēšana par pieteikuma iesniedzēja vainu šajā noziedzīgajā nodarījumā.

Visbeidzot, atbrīvošana no apcietinājuma varētu kaitēt pierādījumu iegūšanas procesam. Tāpēc šajā lietā nevarētu būt ECK 5.panta trešās daļas pārkāpums.

ECT novērtējums

Tiesa norāda, ka pieteikuma iesniedzēja apcietinājums ilga 3 gadus 8 mēnešus un 6 dienas.

Apcietinājuma termiņa saprātīgums

A. Vispārīgie principi

Tiesa vairākkārt ir izcēlusi to, ka apcietinājuma termiņa „saprātīgums” nevar tikt analizēts *in abstracto*, bet gan tikai konkrēto lietas apstākļu kontekstā.

Apcietinājuma pagarināšana var būt attaisnota, ja tas ir sabiedrības interesēs, kuras, neskatoties uz nevainīguma prezumpciju, ir pārākas par indivīda brīvību. Saskaņā ar ECK 5.panta trešo daļu nacionālajām tiesām ir jānodrošina apcietinājuma piemērošana saprātīgos termiņos. Tāpēc nacionālajām tiesām ir pienācīgi jāizvērtē visi apstākļi ECK 5.panta ietvaros un nevainīguma prezumpcija. Šādai analīzei jāatspoguļojas lēmuma tekstā.

Pamatotas aizdomas ir pietiekams pamats tikai sākotnējā apcietināšanas stadijā, tomēr, apcietinājuma termiņu pagarinot, ir nepieciešams detalizētāks un konkrētāks pamatojums.

B. Vispārīgo principu piemērošana šai lietai

Nacionālās tiesas šajā lietā minēja vairākus apcietinājuma pamatus, proti, pamatotas aizdomas pret pieteikuma iesniedzēju, iesaistīto personu skaitu un lietas sarežģītību.

Tiesa norāda, ka pamatotas aizdomas tikai sākotnēji ir tiesisks pamats (priekšnoteikums) apcietinājuma piemērošanai. Tāpat tikai sākotnējā lietas virzības gaitā par apcietinājuma pamatojumu var kalpot pierādījumu saglabāšanas nepieciešamība un liecinieku objektivitātes saglabāšana.

Laikam ejot, minētie apcietinājuma pamatojumi arvien vairāk zaudē savu nozīmību, tomēr neskatoties uz šo prasību, nacionālās tiesas turpināja atsaukties uz tiem pašiem (sākotnējiem) argumentiem. Turklāt nacionālās tiesa neizskatīja iespēju piemērot alternatīvus drošības līdzekļus apcietinājumam (drošības nauda, policijas uzraudzība), lai gan tos tieši paredz Polijas likums. Tāpēc Tiesa uzsver, ka šādā gadījumā saskaņā ar EK 5.panta trešo daļu nacionālajām tiesām bija jāizvērtē alternatīvu drošības līdzekļu piemērošanas iespēja.

Turklāt, šajā lietā pieteikuma iesniedzēja turpināta turēšana apcietinājumā vairāk nekalpoja izmeklēšanas interesēm, jo arī pēc pieteikuma iesniedzēja atbrīvošanas (1998.gada 30.aprīļa) Gdaņskas tiesa turpināja liecinieku nopratināšanu. Bez tam, Polijas Augstākā tiesa 1997.gada decembrī atzina, ka apcietinājums ir bijis ilgs, tomēr vēl pagarināja tā termiņu līdz 1998.gada aprīlim.

Visbeidzot, tiesa norāda, ka pieteikuma iesniedzējam tika piespriesti 4 gadi brīvības atņemšana un šis sods ir ļoti līdzīgs apcietinājumā pavadītajam laikam.

Nemot vērā minēto, tiesa secina, ka apstrīdētie nacionālo tiesu lēmumi nebija pietiekams pamats pieteikuma iesniedzēja apcietinājumam, kas ilga 3 gadus, 8 mēnešus un 6 dienas.

Tiesas lēmums:

Tiesa vienbalsīgi atzina ECK 5.panta trešās daļas pārkāpumu un piešķīra pieteikuma iesniedzējam morālo kompensāciju EUR 3,500 apmērā (tika prasīta EUR 100 000).

[6] CALLEJA V. MALTA (2005.gada 7.aprīļa spriedums)

Fakti:

Pieteikuma iesniedzējs ir dzimis 1961.gadā un uz lietas izskatīšanas brīdi vēl jo projām atrodas apcietinājumā Maltas Korradino cietumā.

A. Pieteikuma iesniedzēja brīvības ierobežošana un Maģistru tiesas izmeklēšana

1995.gada novembrī pieteikuma iesniedzējs tika arestēts aizdomu dēļ par bīstamu narkotisko vielu tirdzniecību un 1996.gada 15.maijā tika celta apsūdzība pret viņu par tīšu slepkavību. No apsūdzības celšanas dienas (15.05.1996) līdz 1996.gada 13.augusta notika 21 tiesas sēde, kurā tika nopratināti liecinieki un veiktas citas tiesas izmeklēšanas darbības. 13.augustā tiesa nozīmēja grafologu un secināja, ka ir pietiekams pamats apsūdzības raksta uzrādīšanai pret pieteikuma iesniedzēju. 1997.gada 6.augustā tika sastādīts apsūdzības raksts par tīšu slepkavību pret pieteikuma iesniedzēju. 7.augustā pieteikuma iesniedzējam piemēroja drošības naudu par tirgošanu ar narkotikām, tomēr viņu neatbrīvoja otrā apsūdzības raksta dēļ.

B. Tiesvedība krimināltiesā un apelācijas tiesā

1997.gada 1.septembrī divos atsevišķos lūgumos pieteikuma iesniedzējs apšaubīja apsūdzības raksta pamatotību un atsevišķu liecinieku liecības. Tāpat viņš lūdza uzaicināt 146 lieciniekus šajā lietā.

Krimināltiesā uzsāka lietas izskatīšanu 1997.gada oktobrī, tomēr vairākas tiesas sēdes tika atliktas. 1998.gada 30.aprīlī tika pasludināts spriedums, kuru vēlējās pārsūdzēt gan pieteikuma iesniedzējs, gan arī prokurors, tomēr apelācijas sūdzību iesniedza tikai pieteikuma iesniedzējs 1998.gada 6.maijā.

Pirmā apelācijas tiesas sēde notika 1999.gada 7.oktobrī un tās turpinājās līdz 2000.gada 20.martam. 2000.gada 3.maijā Apelācijas tiesa atcēla pirmās instances spriedumu.

C. Tiesvedības turpināšana un pieteikuma iesniedzēja sūdzības

Lietas par tīšo slepkavību izskatīšana bija nozīmēta uz 2000.gada 26.maiju, tomēr to atcēla. Process tika aizkavēts arī advokāta atteikšanās no aizstāvības dēļ un jauna aizstāvja nozīmēšanas dēļ. Tiesa 2000.gada 2.oktobrī noraidīja aizstāvja lūgumu par tiesas priekšsēdētāja atstatīšanu no lietas izskatīšanas. Šis lēmums tika pārsūdzēts, bet 2001.gada 25.janvārī apelācijas instance to neatcēla.

2001.gada 4.aprīlī pieteikuma iesniedzējam tika piespriesta brīvības atņemšana uz 15 gadiem un naudassods 72 273 EUR apmērā par bīstamo narkotisko vielu tirgošanu. Paredzamais atbrīvošanas termiņš tika nozīmēts 2006.gada 19.novembris, ņemot vērā apcietinājumā pavadīto laiku.

Tiesas sēde par tīšo slepkavību tika nozīmēta uz 2001.gada 5.novembri.

2001.gada 22.oktobrī pieteikuma iesniedzējs iesniedza prasību Civiltiesā par ECK 6.panta un Maltas konstitūcijas 39.panta pārkāpumu attiecībā uz vienu un tā paša

tiesas priekšsēdētāja piedalīšanos vienas lietas izskatīšanā: vispirms pret diviem citiem apsūdzētajiem par narkotiku tirdzniecību un tad pret pieteikuma iesniedzēju. Pieteikuma iesniedzējs lūdza atlikt lietas izskatīšanu līdz Civiltiesas spriedumam.

Krimināltiesas sēde tika nozīmēta uz 2002.gada 11.februāri, tomēr atlikta uz 2003.gada 7.jūliju, gaidot Civiltiesas spriedumu. 2003.gada 20.janvārī Civiltiesā noraidīja pieteikuma iesniedzēja prasību. Pieteikuma iesniedzējs cēla konstitucionālo sūdzību 2003.gada 29.janvārī, kura tika noraidīta 2003.gada 18.jūnijā.

2004.gada 1.februārī Krimināltiesā izdeva attaisnojošu spriedumu lietā par slepkavību.

D. Pieteikuma iesniedzēja lūgumi par atbrīvošanu no apcietinājuma

Pieteikuma iesniedzējs lūdza atbrīvot viņu no apcietinājuma un piemērot drošības naudu septiņas reizes laika periodā no 1997.gada 3.oktobra līdz 2000.gada 15.decembrim. Visi viņa lūgumi un apelācijas sūdzības tika noraidīti.

Krimināltiesā nebija pārliecināta, ka pieteikuma iesniedzējs neslēptu pierādījumus vai citādā veidā kaitētu izmeklēšanas procesam. Tiesa atsaucās uz apsūdzību smagumu un sabiedrības apdraudētību. Turklāt pieteikuma iesniedzējam kļuva zināmi arī liecinieku vārdi, uzvārdi. Tāpat pastāvēja risks, ka pieteikuma iesniedzējs varētu nozust.

Apelācijas instance uzsvēra, ka nebija jaunu apstākļu, kas būtu pamats lēmuma maiņai attiecībā uz viņa atbrīvošanu. Turklāt nebija nekādu norāžu uz to, ka apcietinājuma periods būtu nesamērīgi garš.

E. Pieteikuma iesniedzēja prasība Civiltiesā par saprātīga termiņa pārkāpumu

1999.gad 30.martā pieteikuma iesniedzējs uzsāka konstitucionālo tiesvedību par ECK 5.un 6.panta pārkāpumiem Civiltiesas pirmajā palātā. Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka viņa brīvības ierobežošana bija balstīta arī uz pierādījumu iznīcināšanas riska, jo bija zināmi kā pierādījumi, tā arī liecinieku vārdi. Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka šīs bažas ir nepamatotas un varētu tikt novērstas ar policijas uzraudzību vai mājas arestu. Turklāt, pierādījumi viņam tapa zināmi aizstāvības nolūkos, tāpēc minētie argumenti nebija izmantojami viņa pamattiesību ierobežošanai.

Prokurors un policijas komisārs lūdza noraidīt pieteikuma iesniedzēja sūdzības, jo viņam varētu tikt piespriests 12 gadu brīvības atņemšanas sods, kura dēļ pastāv pierādījumu slēpšanas risks un viņa aizbēgšanas risks. Turklāt, diviem lieciniekiem uzbruka divas nezināmas personas.

1999.gada 22.jūnijā Civiltiesā noraidīja pieteikuma iesniedzēja sūdzību, atsaucoties arī uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi par pagarinātu apcietinājuma termiņu, kas ir attaisnojams sabiedrības un izmeklēšanas interesēs. Turklāt ir ievērota saprātīga termiņa prasība.

F. Pieteikuma iesniedzēja sūdzība Konstitucionālajā tiesā un tālākā tiesvedība

1999.gada 2.jūlijā pieteikuma iesniedzējs pārsūdzēja 1999.gada 22.jūnija spriedumu Konstitucionālajā tiesā, kura atgriezta lietu otrreizējai izskatīšanai Civiltiesā attiecībā uz ECK 5.panta pārkāpumiem. Pārskatot otrreiz šo lietu, civiltiesā

2000.gada 14.decembrī konstatēja ECK 5.panta trešās daļas pārkāpumu. Savukārt šo spriedumu pārsūdzēja Konstitucionālajā tiesā prokurors. Konstitucionālā tiesa atzina, ka ņemot vērā pieteikuma iesniedzēja apcietinājumā pavadīto laiku, vēl nav atzīstams ECK 5.panta trešās daļas.

ECK 5.panta ceturtās daļas iespējamais pārkāpums

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka viņa apcietinājuma ilgums pārsniedz ECK 5.panta trešajā daļā paredzēto saprātīgo laika periodu un tādējādi ir pieļauts šīs normas pārkāpums. Valdība šai nostājai nepiekrīt.

Valdības pozīcija

Valdība uzskata, ka pieteikuma iesniedzēja turēšana apcietinājumā ir attaisnota ar viņa pazušanas risku, jauna noziedzīga nodarīšanas risku un iespējamu pierādījumu slēpšanu, kas apdraudētu izmeklēšanas efektivitāti un patiesības atklāšanu. Turklāt, nacionālās institūcijas rīkojušās ar pienācīgu rūpību procesa laikā. Valdības pārstāvji norādīja uz pieteikuma iesniedzēja ārvalsts kontaktiem, kas pastiprināja iespēju izvairīties no izziņas darbībām pret viņu.

Process tika ieildzināts paša pieteikuma iesniedzēja uzvedības dēļ, jo viņš radīja šķēršļus tiesvedības uzsākšanai. Piemēram, 2000.gada jūlijā pieteikuma iesniedzējs pieteica noraidījumu krimināltiesas priekšsēdētājam. Tad, gaidot līdz pēdējam brīdim, pieteikuma iesniedzējs 2001.gada 5.novembrī iesniedza konstitucionālo sūdzību par 2001.gada 15.janvāra spriedumu. Valdība norādīja, ka pieteikuma iesniedzējs ir izmantojis visas pārsūdzēšanas iespējas un konstitucionālās tiesvedības iespējas.

Visbeidzot, pieteikuma iesniedzējs neatsaukšanās uz ECK 5.panta trešo daļu kalpoja par pamatu tam, lai lieta no Konstitucionālās tiesas nonāktu atpakaļ otrreizējai izskatīšanai civiltiesā.

Pieteikuma iesniedzēja pozīcija

Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka 1996.gada 15.maijā viņš tika apsūdzēts tīšas slepkavības izdarīšanā un viņam piemērots apcietinājums līdz 2001.gada 4.aprīlim, kad stājās spēkā notiesājošais spriedums par narkotiku tirdzniecību. Viņš norādīja, ka gandrīz piecu gadu ilgu periodu grūti uzskatīt par saprātīgu un atbilstošu nevainīguma prezumpcijai.

Pieteikuma iesniedzējs uzsvēra, ka valdība centās nodemonstrēt nacionālo institūciju rūpību procesa laikā un ka pieteikuma iesniedzēja pats esot kavējis procesa gaitu. Tas neatbilst patiesībai, jo visas procesuālās darbības tika veiktas bez neattaisnotas kavēšanās.

Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka nopratināšanai saskaņā ar Kriminālkodeksu jānotiek mēneša laikā, tomēr tā prasīja papildu vienpadsmit mēnešus. Tāpat tika vilcināta lietas izskatīšana tiesā, jo pirmā tiesas sēde notika tikai 1999.gada 15.oktobrī. Šīs kavēšanās notika vienīgi nacionālo institūciju rīcības rezultātā. Savukārt viņa sūdzības par drošības līdzekļa maiņu (uz drošības naudu) tika izskatītas atsevišķi, tādējādi netraucējot tiesvedību krimināllietā.

Attiecībā uz konstitucionālo sūdzību, pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka tā neietekmēja procesa ilgumu. Turklāt, Konstitucionālā tiesa savā spriedumā kļūdaini neņēma vērā visu apcietinājuma periodu.

ECT novērtējums

Apcietinājuma ilgums

Tiesa norāda, ka pieteikuma iesniedzēja apcietinājums ilga 4 gadus 10 mēnešus un 20 dienas no 1996.gada 15.maijā līdz 2001.gada 4.aprīlim.

Vispārīgie principi

Saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi apcietinājuma ilgums nevar tikt vērtēts *in abstracto*, bet tikai konkrēto lietas apstākļu kontekstā. Turpināts apcietinājums var tikt attaisnots tikai ar pamatotām sabiedrības interesēm, kuras neskatoties uz nevainīguma prezumpciju ir pārākas par indivīda brīvību.

Nacionālo institūciju primārais uzdevums ir nodrošināt, ka šajā lietā pirmstiesas aizturēšana nepārsniedz saprātīgu laika periodu. Šim nolūkam institūcijām ir rūpīgi jāizvērtē visi fakti pret un par sabiedrības interesēm, ņemot vērā nevainīguma prezumpciju un personas brīvību. Tieši šos faktus vērtē tiesa izskatot vai ir pieļauts ECK 5.panta trešās daļas pārkāpums vai nē.

Pamatotu aizdomu esamība par personas iesaisti noziedzīga nodarījuma izdarīšanā ir priekšnoteikums un pietiekams pamats personas aizturēšanai un sākotnējai apcietinājuma termiņa pagarināšanai, tomēr laikam ritot, ar šo argumentu vairāk nepietiek. Šādās lietās tiesai jāizvērtē vai turpināta personas brīvības ierobežošana ir attaisnojama ar būtiskiem un pietiekamiem argumentiem.

Vispārīgo principu piemērošana šai lietai

Tiesa norāda, ka attiecīgās nacionālās institūcijas ir vērtējušas, vai pieteikuma iesniedzējam jāpaliek apcietinājumā sešas reizes laika periodā no 1997.gada 24.oktobra līdz 2000.gada 21.decembrim. Turklāt šo jautājumu izskatīja arī civiltiesā un Konstitucionālā tiesā. Nolemjot turpināt piemērot apcietinājumu pieteikuma iesniedzējam, nacionālās institūcijas vadījās uz pietiekami daudzajiem pierādījumiem, kas apliecināja pieteikuma iesniedzēja vainu, jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risku un pieteikuma iesniedzēja pazušanas risku.

(a) Turpināta apcietinājuma pamatojuma esamība

Attiecībā uz pamatotu aizdomu pastāvēšanu, Tiesa ir vairākkārt norādījusi, ka notiesājoša sprieduma neesamība attiecībā uz pieteikuma iesniedzēju nenozīmē to, ka apcietinājums netika veikts atbilstoši ECK 5.panta pirmās daļas c punktam. Apcietinājuma mērķa noskaidrošana ir jāveic atsevišķi un ECK 5.panta pirmās daļas c punkta neietver to, ka policijai būtu jāievāc pietiekami daudz vainu apstiprinošu pierādījumu aresta vai apcietināšanas brīdī.

Tomēr pamatotām aizdomām jābūt balstītām uz objektīviem faktiem un informācijas par personas iesaisti konkrētajā noziedzīgajā nodarījumā. Šajā lietā nacionālās

institūcijas paļāvās uz tiesu medicīniskās ekspertīzes atskaitēm, liecinieku liecībām un līdzdalībnieka atzīšanos.

Šādos apstākļos Tiesa uzskata par pamatotu pieteikuma iesniedzēja aizturēšanu un apcietināšanu, balstoties uz pamatotu aizdomu pamata. Tomēr šādas pamatotas aizdomas nevar būt vienīgais pamats un attaisnojums personas ilgākam apcietinājumam.

(b) Pārējo iemeslu izvērtēšana turpinātam apcietinājumam

Nacionālās tiesas atsaucās uz pierādījumu slēpšanas un pieteikuma iesniedzēja pazušanas risku. Tiesa atzīst, ka šie apstākļi vismaz sākumā ir pietiekami.

Attiecībā uz pieteikuma iesniedzēja pazušanas risku Tiesa ņēma vērā pieteikuma iesniedzēja kontaktus ārpus Maltas, tomēr šajā lietā netika pierādīts, ka šie kontakti varētu atvieglot pieteikuma iesniedzēja bēgšanu. Turklāt, Konstitucionālā tiesa trāpīgi norādīja, ka pieteikuma iesniedzēja ģimene dzīvo Maltā, kas kavēja izlidošanu no Maltas. Bez tam, pieteikuma iesniedzējs visu laiku atradās apcietinājumā, kas mazināja aizbēgšanas iespējas.

No nacionālo tiesu nolēmumiem var secināt, ka to mērķis bija nepieļaut jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, tomēr šāds apgalvojums izrietēja vienīgi no apsūdzētā noziedzīgo nodarījumu smaguma, nevis no citiem apstākļiem.

Visbeidzot, pierādījumu slēpšanas risks ievērojami samazinājās procesa gaitā. Turklāt Konstitucionālā tiesa atzina, ka pieteikuma iesniedzēja iesaiste atgadījumā ar liecinieku un viņa meitu nav pierādīta.

Secinājums

Ņemot vērā minētos apstākļus, jāsecina, ka tie nebija pietiekams pamats vairāk kā četrus gadus ilgam apcietinājumam.

Tiesa tādējādi nav pārliccināta par to, vai nacionālās institūcijas ir izpildījušas “rūpības” pienākumu un ievērojušas ECK 5.panta trešās daļas prasības.

Minēto iemeslu dēļ, Tiesa secina, ka šajā lietā ir pieļauts ECK 5.panta trešās daļas pārkāpums.

[..]

Tiesas spriedums

Tiesa vienbalsīgi atzina ECK 5.panta trešās daļas pārkāpumu un ECK 6.panta pirmās daļas pārkāpumu, kā arī piešķīra pieteikuma iesniedzējam morālo kompensāciju 5000 EUR apmērā un atlīdzību tiesas izdevumu segšanai 4832 EUR apmērā.

[7] KOLEV V. BULGARIA (2005.gada 28.aprīļa spriedums)

Fakti:

Pieteikuma iesniedzējs ir dzimis 1958.gadā un dzīvo Sofijā.

1994.gada 11.maijā pieteikuma iesniedzējs tika apcietināts sakarā ar celto apsūdzību par krāpšanu (no bankas iegūti 10 000 USD uz viltotu identitāti apliecinošu un citu dokumentu pamata). Apsūdzība par krāpšanu un viltošanu tika celta arī trim līdzdalībniekiem.

Pieteikuma iesniedzējs jau bija iepriekš sodīts līdz ar to, ņemot vērā atkārtotību, viņam varētu būt brīvības atņemšana no 3 – 15 gadiem.

Pirmstiesas izmeklēšana tika pabeigta 1996.gada sākumā, kad lieta tika nodota Sofijas pilsētas tiesai. Tiesas sēdes notika laikā no 1996.gada 24.jūnija līdz 2005.gada 1.martam (pēdējā nozīmētā tiesas sēde).

Pieteikuma iesniedzējs vairākas reizes pārsūdzēja apcietinājuma piemērošanu viņam. 1997.gada 14.janvārī Sofijas pilsētas tiesa nolēma pieteikuma iesniedzējam piemērot drošības naudu un atbrīvot no apcietinājuma, tomēr pēc prokurora sūdzības Augstākā tiesa atcēla šo lēmumu un pieteikuma iesniedzējam atkal tika apcietinājums 1997.gada 18.martā.

Pēc vairākkārtējiem lūgumiem Sofijas pilsēta tiesa 1998.gada novembrī atbrīvoja pieteikuma iesniedzēju no apcietinājuma, piemērojot vēlreiz drošības naudu, uzsverot, ka četri gadi apcietinājumā ir nesamērīgi ilgs drošības līdzeklis. Tomēr arī šo tiesas lēmumu pēc prokurora sūdzības atcēla Apelācijas tiesa, kuras lēmumu gan izpildīja ar kavēšanos, proti, 1999.gada 3.augustā.

2000.gada 25.februārī pēc vairākiem lūgumiem un apelācijas sūdzībām pieteikuma iesniedzējam tika piemērota jau trešo reizi drošības nauda, kritizējot Sofijas tiesas lēmumus, ar kuriem tika noraidīti pieteikuma iesniedzēja lūgumi par atbrīvošanu.

2003.gada 31.martā pieteikuma iesniedzējs jau ceturto reizi tika apcietināts, pamatojoties uz Sofijas pilsētas tiesas 2002.gada 25.jūnija lēmumu. Tomēr jau 7.aprīlī sekoja pieteikuma iesniedzēja atbrīvošana. Apelācijas tiesa norādīja, ka neskatoties uz pieteikuma iesniedzēja neierašanos uz tiesas sēdi, nepastāv reāls risks par pieteikuma iesniedzēja pazušānu, ņemot vērā viņa uzvedību visā procesa gaitā. Turklāt apcietinājuma termiņš ir nesamērīgi garš, kas ir pretrunā Kriminālprocesa kodeksam un ECK.

ECK 5.panta trešās daļas iespējamais pārkāpums

Pušu argumenti

Pieteikuma iesniedzējs sūdzās par pārmērīgi ilgo apcietinājuma termiņu, kas ir pretrunā ar ECK 5.panta trešo daļu.

Valdība norāda, ka pieteikuma iesniedzēja apcietinājums bija saskaņā ar nacionālajām tiesībām, jo divu gadu ierobežojums attiecas tikai uz pirmstiesas izmeklēšanas laiku,

bet ne uz lietas izskatīšanas laiku. Turklāt pieteikuma iesniedzējs tika aizturēts uz pamatotu aizdomu pamata, tādējādi izslēdzot arī pastāvošo risku par pieteikuma iesniedzēja pazušānu. Bez tam, pieteikuma iesniedzējs ir iepriekš sodīts par nopietnu pārkāpumu. Ņemot vērā visus šos apstākļus apcietinājums piemērošanai bija pietiekami daudz iemeslu.

Attiecībā uz rūpības nepieciešamību no nacionālo institūciju puses, valdība norādīja, ka nacionālās iestādes darbojušās organizēti un apzinīgi un tiesas sēdes tika atliktas objektīvu iemeslu dēļ.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka valdības pozīcija ir balstīta uz neskaidriem un vispārīgiem apgalvojumiem. Pieteikuma iesniedzējs norādīja uz detalizētiem apstākļiem, kas izslēdz viņa nozušanas risku. Tiesu sēdes tika atliktas tādēļ, ka netika nodrošināta liecinieku un lietas dalībnieku atvešana uz tiesas sēdi, kas ir nacionālo iestāžu tiešs pienākums. Lietas sarežģītība nav tik liela, lai tās izskatīšana aizņemtu tik daudz laika.

Tiesas vērtējums

Tiesa atzīmē, ka pieteikuma iesniedzēja apcietinājums periodi kopā ilga četrus gadus un 11 mēnešus.

Pamatotu aizdomu pastāvēšana ir priekšnoteikums apcietinājums piemērošanai, tomēr pēc ilgāka laika ir jābūt citiem argumentiem, kas attaisno personas brīvības ierobežošanu. Iestādēm šādos gadījumos ar pienācīgu rūpību ir jāizvērtē šo argumentu pietiekamība un būtiskums.

Šajā lietā nav strīda par pamatotu aizdomu esamību par krāpšanu. Līdz 1997.gadam pieteikuma iesniedzēja lūgumi tika noraidīti rutīnas kārtībā, balstoties uz vieniem un tiem pašiem argumentiem (nozušana, recidīvs) un pantu.

Turklāt, trīs kavētās tiesas sēdes netika apmeklētas attaisnojošu iemeslu dēļ, tādēļ pieteikuma iesniedzēja nozušanas risks nepastāvēja jau no 1998.gada novembra.

Bez tam jau 1997.gadā janvārī Sofijas pilsētas tiesa norādīja uz apcietinājuma piemērošanas neiespējamību un nacionālo iestāžu kavējumiem izmeklēšanas gaitā. Tomēr 1999.gada 3.augustā pieteikuma iesniedzējs tika atkārtoti apcietināts. Visbeidzot, pat 2000.gada janvārī, neskatoties uz izmaiņām Kriminālprocesa kodeksā, apcietinājuma termiņš tika vēlreiz pagarināts.

Summējot iepriekšminēto, jāatzīmē, ka pieteikuma iesniedzēja ilgstošā apcietināšana ar pārtraukumiem netika balstīta uz pietiekamiem un būtiskiem apstākļiem gluži kā Iljkov lietā, jo nacionālās iestādes neatsaucās uz konkrētiem faktiskajiem apstākļiem, bet tikai uz likuma prezumpciju smaga noziedzīga nodarījuma gadījumā.

Tādējādi ir pieļauts ECK 5.panta trešās daļas pārkāpums.

ECK 5.panta ceturtās daļas iespējamais pārkāpums

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka Sofijas Apelācijas tiesa, izskatot viņa apcietinājuma tiesiskumu, ir pārkāpusi pušu līdztiesības principu. Turklāt, ir pārkāpts arī ECK kritērijs par lietas virzīšanas un izskatīšanas ātrumu, jo lūguma par atbrīvošanu no

cietuma izskatīšana apelācija instancē ilga vairākus mēnešus, kas ir pretrunā ECK 5.panta ceturtajai daļai.

Pušu argumenti

Valdība norāda, ka pieteikuma iesniedzēja sūdzība par apcietinājuma tiesiskuma izvērtēšanu un tiesas procesa ātrumu nav pamatoti, jo tiesa izvērtēja visu nepieciešamo un rīkojās pietiekami ātri.

Pieteikuma iesniedzējs atkārtoti uzsvēra, ka viņa viedoklis netika uzklauts, kas liecina par pretējo procesā.

Tiesa ievēro, ka šajā lietā tāpat kā iepriekš izskatītās lietās²² pret Bulgāriju, Apelācijas instancē puses (prokurors un apsūdzētais) nebija līdztiesīgi savās procesuālajās tiesībās, jo tikai prokuroram bija iespēja uzstāties tiesā, vērsties pret pieteikuma iesniedzēju. Šie argumenti nebija pieejami pieteikuma iesniedzējam un tas liecina par procesa nelabvēlīgo gaitu attiecībā pret pieteikuma iesniedzēju.

Tiesa atzīmē, ka daudzos gadījumos pieteikuma iesniedzēja apelācijas sūdzību par apcietinājuma piemērošanu izskatīšana tika novilcināta, īpaši 1999.gada 8.oktobrī, kad viņa apelācijas sūdzība vispār netika izskatīta. Nākamā apelācijas sūdzība tika izskatīta mēnesi vēlāk un nākamā instance arī izskatīja šo lietu tikai pēc mēneša. Šādu procesa virzību nevar uzskatīt par pietiekami ātru, kā to prasa ECK 5.panta ceturta daļa.

Tādējādi ir pieļauts ECK 5.panta ceturta daļas pārkāpums.²³

[..]

Tiesas spriedums

Tiesa vienbalsīgi atzina, ka šajā lietā ir pārkāptas ECK 5.panta trešās un ceturta daļas normas, kā arī 6.panta pirmā daļa. Pieteikuma iesniedzējam tika piešķirta morālā kompensācija EUR 6000 apmērā un EUR 2500 tiesas izdevumu segšanai.

²² Ilijkov v. Bugaria, 2001.gada 26.jūlijs, Kuibishev v. Bulgaria, 2004.gada 30.septembris.

²³ Šajā lietā Tiesa vienbalsīgi atzina arī ECK 6.panta pirmās daļas pārkāpumu attiecībā uz lietas savlaicīgu izskatīšanu.

[8] GUSINSKIY V. RUSSIA (2004.gada 19.maija spriedums)

Fakti

Pieteikuma iesniedzējs ir dzimis 1952.gadā un ir Krievijas firmas “ZAO Media Most” valdes priekšsēdētājs un akciju kontrolpaketes īpašnieks. Šai firmai pieder arī populārs Krievijas televīzijas kanāls NTV.

1999.gada 2.novembrī pieteikuma iesniedzēju nopratināja ģenerālprokuratūras pārstāvis par prettiesisku licences nodošanu no valsts uzņēmuma “Russian Video” uz SIA “OOO Russian Video-11th Channel”.

Pēc nopratināšanas, protokolu parakstīja abas iesaistītās personas. Pieteikuma iesniedzējam atļāva izdarīt piezīmes un labojumus šajā protokolā.

2000.gadā Media Most bija iesaistīts asā strīdā ar valsts uzņēmumu Gazprom, pēc kura tika pārmeklētas Media Most telpas un personāls, kā arī ievākti vairāki dokumenti.

2000.gada 15.martā pieteikuma iesniedzējus tika pakļauts izmeklēšanai sakarā ar iespējamu krāpšanu. Šī lieta bija apvienota ar izvirzīto apsūdzību pret Russian Video izpilddirektoru par naudas līdzekļu izšķiešanu.

Pieteikuma iesniedzēja apcietināšana

2000.gada 11.jūnijā pieteikuma iesniedzējs tika izsaukts uz ģenerālprokuratūru, lai nopratinātu viņu kā liecinieku citā krimināllietā, bet viņš tajā laikā atradās ārpus Krievijas. 2000.gada 13.jūnijā viņš tika apcietināts sakarā ar aizdomām par izdarīto krāpšanu, kura ir bīstama sabiedrībai un sakarā ar viņa iespējamiem centieniem kavēt izziņas procesu.

2000.gada 16.jūnijā viņam tika celta apsūdzība par krāpšanu un tajā pašā dienā viņš tika atlaists no apcietinājuma pret parakstu par neizbraukšanu no valsts. Pēc atbrīvošanas pieteikuma iesniedzējs vairākkārt tika nopratināts, bet visi ārzemju braucieni viņam tika atteikti.

Jūlija vienošanās un kriminālvajāšanas izbeigšana

Pieteikuma iesniedzēja apcietinājuma (13.-16.jūnijs) laikā Preses un Masu mādiņu ministrs piedāvāja izbeigt apsūdzību pret pieteikuma iesniedzēju saistībā ar “Russian Video” lietu.

2000.gada 20.jūlijā pieteikuma iesniedzējs un Gazprom parakstīja vienošanos, kas paredzēja kriminālvajāšanas pret pieteikuma iesniedzēju izbeigšanu saistībā ar “Russian Video” lietu, kā arī viņa pārkvalifikāciju par liecinieku minētajā lietā un drošības līdzekļa - paraksta par neizbraukšanu no valsts – atcelšanu. Tāpat šī vienošanās paredzēja pieteikuma drošību un pamattiesības, kā arī viņa atteikšanos no tādas informācijas publiskas izplatīšanas, kas varētu kaitēt Krievijas federācijas konstitucionālajai iekārtai vai integritātei, drošībai vai rosināt sociālos, rasu, nacionālos vai reliģiskos konfliktus. Šo vienošanos apstiprināja arī Preses un Masu mādiņu ministrs ar savu parakstu.

Ņemot vērā “jūlija vienošanos” 2000.gada 26.jūlijā pret pieteikuma iesniedzēju kriminālvajāšana tika pārtraukta un atcelts arī minētais drošības līdzeklis. Tajā pašā dienā pieteikuma iesniedzējs pameta valsti.

Media Most atteicās ievērot “jūlija vienošanos”, pamatojot, ka tā parakstīta ieslodzījuma un spaidu rezultātā.

Pieteikuma iesniedzēja apcietinājuma tiesiskuma pārbaude

2000.gada 20.jūnijā Maskavas Tverskoi rajona tiesa izbeidza kriminālvajāšanu, pamatojoties uz pieteikuma iesniedzēja sūdzību par viņa apcietinājumu, norādot, ka pavēle par apcietināšanu ir atcelta.

Maskavas pilsētas tiesa 2000.gada 11.jūlijā šo spriedumu apstiprināja.

Media Most aizņēmuma izmeklēšana

2000.gada 27.septembrī tika uzsākta tālāka kriminālvajāšana pret pieteikuma iesniedzēju un pret viņu tika celta jauna apsūdzība par Media Most krāpšanas ceļā iegūtiem aizņēmumiem. Kriminālvajāšana tika uzsākta uz Gazprom iesnieguma pamata, lai gan pieteikuma iesniedzējam netika izsniegtas attiecīgo dokumentu kopijas. Gazprom šiem aizņēmumiem bija galvotājs un savā iesniegumā lūdza pārbaudīt, vai aizdotie līdzekļi tiek tērēti atbilstoši Media Most statūtiem.

2000.gada novembrī pieteikuma iesniedzējs tika izsaukts uz ģenerālprokuratūru, tomēr neieradās kā rezultātā ģenerālprokuratūra atkārtoti ierosināja kriminālvajāšanu pret pieteikuma iesniedzēju par krāpšanu ar aizņēmumiem un piemēroja apcietinājumu. Pieteikuma iesniedzējs tika arestēts 2000.gada 11.decebrī Spānijā, pamatojoties uz starptautisko orderi. Tomēr jau 22.decembrī pieteikuma iesniedzēju atbrīvoja pret drošības naudu 5,5 USD miljonu apmērā un piemēroja viņam mājas arestu Spānijas villā.

2000.gada 26.decebrī Maskavas Tverskoi rajona tiesa atzina, ka kriminālvajāšanas uzsākšana par aizņēmumiem ir prettiesiska, jo nav savākti pietiekami pierādījumi. 2001.gada 5.janvārī Maskavas pilsētas tiesa atcēla minēto spriedumu, pamatojoties uz sūdzību pret izziņas iestādēm neesamības.

2001.gada 4.aprīlī Spānijas tiesa noraidīja Krievijas pieteikuma iesniedzēja izraidīšanas lūgumu.

Tālākā attīstība

2002.gada 19.jūnijā Augstākās tiesas priekšsēdētāja vietnieks ierosināja pārskatīt Maskavas Tverskoi rajona tiesas 2000.gada 20.jūnija spriedumu un 2000.gada 11.jūlija Maskavas pilsētas tiesas spriedumu.

2002.gada 26.septembrī Maskavas Tverskoi rajona tiesa pārskatīja sūdzību par apcietinājumu. Šajā tiesā ģenerālprokuratūra norādīja, ka pieteikuma iesniedzējam bija neierobežotas iespējas ietekmēt lieciniekus un rakstiskos pierādījumus. Turklāt viņam ir arī dubultpilsonība, kas atvieglo iespēju aizceļot. Maskavas Tverskoi rajona tiesa apstiprināja šo ģenerālprokuratūras pārstāvja nostāju.

ECK 5.panta iespējamais pārkāpums

Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka viņa aizturēšana bija pretrunā ECK 5.panta pirmās daļas c punktam, jo viņa gadījumā nebija pamatotu aizdomu par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu attiecībā uz viņu. Turklāt, tika pārkāpta arī procesuāla kārtība, kas paredzēta Amnestijas aktā.

A. Pamatotas aizdomas

Pušu argumenti

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka abas krimināllietas ierosinātas pret viņu bez tiesiska pamata. Attiecībā uz “Russian Video” lietu viņa rīcība neatbilda krāpšanas sastāvam, bet Media Most aizņēmuma lieta tika mākslīgi izveidota.

Valdība šādai nostājai nepiekrīt, norādot, ka 2000.gada 13.jūnija apcietināšana bija balstīta uz pamatotām aizdomām par krāpšanu lielā apmērā.

Tiesas novērtējums

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka ne Russian Video, ne Media Most aizņēmumu lieta nebija balstītas uz pamatotām aizdomām.

Tiesa norāda, ka tiesības uz brīvību ECK 5.panta pirmajā daļā pirmkārt ietver personas fizisko brīvību.

Tā kā Krievijas institūcijas fiziski neaizturēja pieteikuma iesniedzēju sakarā ar Media Most aizņēmumu lietu, pieteikuma iesniedzējs nevar sūdzēties par ECK 5.panta pārkāpumu attiecībā pret viņu. Tāpēc turpmāk tiks analizēta tikai Russian Video lieta.

Tiesa vairākkārt ir uzsvērusi, ka aresta ordera izdošanai saskaņā ar ECK 5.panta pirmās daļas c punktu policijai nav nepieciešams iegūt visus nepieciešamos pierādījumus apsūdzības celšanai apcietināšanas brīdī. Tāpat nav vajadzīgs, lai aizturēto personu noteikti apsūdz vai ved tiesas priekšā. Aizturēšanas mērķis ir noskaidrot, vai ir nepieciešama tālāka izmeklēšana, apstiprinot vai noraidot aizdomas, kuras ir apcietinājuma pamatā.

Tomēr aizdomām ir jābūt balstītām uz pamatoti apstākļiem, jo tā atšķir patvaļīgu aizturēšanu no tiesiskas aizturēšanas. Ar to vien, ka aizturēšana veikta labā ticībā, nepietiek. Vārdi “pamatotas aizdomas” ietver faktu un informācijas kopumu, kas objektīvai trešajai personai liktos pietiekams.

Tiesa atzīmē, ka tās praksē jau ir konstatēts ECK 5.panta pirmās daļas c punkta pārkāpums gadījumā, kurā persona tika aizturēta par valsts līdzekļu nelikumīgu izšķērdēšanu, piešķirot līdzekļus un aizdevumus jaunattīstības valstīm, jo šādas apsūdzības nevarētu būt kriminālatbildības pamats.

Šis pieteikums tomēr ir atšķirīgs. Russian Video lietā izziņas iestādes turēja pieteikuma iesniedzēju aizdomās par pārraidīšanas tiesību atņemšanu valsts uzņēmumam negodīgā ceļā caur vairākiem krāpnieciskiem darījumiem. Nacionālās institūcijas aprēķināja nodarītos zaudējumus 10 USD miljonu apmērā un kvalificēja pieteikuma iesniedzēja darbības kā krāpšanu.

Tāpēc tiesa uzskata, ka iegūtie pierādījumi šķistu pietiekami objektīvai trešajai personai par to, ka pieteikuma iesniedzējs varētu būt izdarījis šo noziedzīgo nodarījumu.

B. Tiesiska aizturēšana

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka viņa apcietinājums bija prettiesisks, jo netika ievērota ar nacionālajām tiesībām noteiktā kārtība.

Valdības pozīcija

Valdība nepiekrīta šādai nostājai norādot, ka pieteikuma iesniedzējs tika arestēts sakarā ar aizdomām par krāpšanu lielā apmērā. Turklāt pastāvēja arī pieteikuma iesniedzēja pazušanas risks. Attiecībā uz nacionālajām tiesībām – tās neaizliedz apcietināt tādas personas, kuras ir tiesīgas uz amnestiju. Turklāt, valdībai bija zināms tas, ka pieteikuma iesniedzējs ir saņēmis Tautu draudzības apbalvojumu (nacionālajām izziņas iestādēm tas kļuva zināms 2000.gada 16.jūnijā).

Pieteikuma iesniedzēja pozīcija

Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka pret viņu celtās apsūdzības ir nepamatotas, kā arī aizdomas par to, ka viņš varētu kavēt izziņas procesu. Viņš atgriezās Maskavā pēc institūciju pirmā uzaicinājuma. Līdz apcietināšanas brīdim nekas neliecināja par izvirzītajām apsūdzībām un aizdomām attiecībā pret viņu. 1999.gada 12.novembrī viņš tika nopratināts kā liecinieks.

Attiecībā uz Amnestijas aktu, pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka šķiet neloģiski izvirzīt apsūdzību pret personu, kura ir pakļauta apžēlošanai attiecībā uz šo nodarījumu. Turklāt nacionālās izziņas iestādes zināja par apbalvojumu jau no 1999.gada 2.novembra un 2000.gada 14.jūnija (tas ir fiksēts protokolos).

Tiesas vērtējums

Tiesa uzsver, ka apcietinājuma tiesiskumu pirmkārt vērtē pēc tā, vai ir izpildīta nacionālajā likumā paredzētā kārtība. Tomēr, ņemot vērā ECK 5.panta mērķi, ir jānodrošina, lai brīvības ierobežošana nebūtu patvaļīga.

Tāpat nacionālajām tiesībām ir jāatbilst ECK pamatnostādņem. Nacionālo tiesību kvalitāte nozīmē to, ka nacionālajām tiesībām, kas paredz brīvības atņemšanu ir jābūt saprotamām un precīzām, lai izslēgtu patvaļības risku.

Šajā lietā pieteikuma iesniedzējs bija apcietinājuma pirms apsūdzības celšanas, kas ir izņēmums saskaņā ar nacionālajām tiesībām. Valdība nav iesniegusi piemērus, kas paskaidrotu izņēmuma gadījuma saturu. Tādējādi nav parādīts, ka nacionālo tiesību kvalitāte atbilst 5.panta prasībām. Tāpēc nav nepieciešams analizēt, vai pieteikuma iesniedzēja situācija bija atbilstoša likuma prasībām.

Attiecībā uz amnestiju, Tiesa norāda, ka nacionālo tiesu primārais uzdevums ir tulkot un piemērot nacionālās tiesības. Tomēr tā kā 5.panta pirmā daļa paredz ECK pārkāpumu gadījumā, ja netiek ievērotas nacionālās tiesības, Tiesai piemīt noteiktas pilnvaras izskatīt šo tiesību ievērošanu.

Valdība piekrita, ka saskaņā ar Amnestijas aktu, kriminālvajāšana pret pieteikuma iesniedzēju bija jāpārtrauc. Valdības norādītais par to, ka par apbalvojumu izziņas iestādes uzzināja tikai 2000.gada 16.jūnijā nav korekts, jo šis fakts tika fiksēts jau 1999.gada 12.novembra nopratināšanas protokolā, kā arī 2000.gada 14.jūnija protokolā. Tiesa piekrīt pieteikuma iesniedzējam attiecībā uz šādu Amnestija akta iztulkošanas neracionalitāti.

Tādējādi ir pārkāpts ECK 5.pants.

[..]

Tiesas spriedums

Tiesa vienbalsīgi atzina, ka ir pieļauts ECK 5.panta pārkāpums, kā arī ECK 18.panta saistībā ar 5.pantu pārkāpums.

Tiesa atzīst, ka šis spriedums ir pietiekama morālā kompensācija ar pieļautajiem pārkāpumiem. Tiesa piesprieda valstij atlīdzināt pieteikuma iesniedzējam tiesas izdevumus 88 000 EUR apmērā.

[9] CHODECKI V. POLAND (2005.gada 26.aprīļa spriedums)

Fakti:

Pieteikuma iesniedzējs ir dzimis 1955.gadā Sosnovicā.

1994.gada 12.jūnijā viņš tika arestēts sakarā ar pamatotām aizdomām par to, ka viņš nogalinājis viņa partneri.

1994.gada 13.jūnijā Sosnovicas apgabala prokurors cēla apsūdzību pret sūdzības iesniedzēju par slepkavības izdarīšanu un piemēroja apcietinājumu līdz 1994.gada 12.augustam sakarā ar izmeklēšanas gaitas nepieciešamību.

1994.gada 23.jūnijā pieteikuma iesniedzējs lūdza viņu atbrīvot un 1994.gada 11.jūlijā Katovices reģionālā tiesa noraidīja šo lūgumu, norādot uz pamatotām aizdomām pret sūdzības iesniedzēju un noziedzīgā nodarījuma bargumu, kā arī to, ka pieteikuma iesniedzējs varētu iejaukties pierādījumu vākšanas procesā.

1994.gada 28.jūlijā prokurors pagarināja apcietinājuma termiņu līdz 1994.gada 12.septembrim. Tāpat tika lūgti vairāki ārstu-ekspertu slēdzieni par sūdzības iesniedzēja pieskaitāmību.

Katovices reģionālā tiesa pagarināja apcietinājuma termiņu līdz 1994.gada 30.oktobrim.

1994.gada 28.oktobrī prokurors iesniedza tiesā apsūdzības rakstu un lūdza nopratināt 38 lieciniekus.

Tiesa noturēja sēdes 1995.gada 12.janvārī, 16.martā, 21.martā, 28.martā, 1. jūnijā, 8.jūnijā, 12.oktobrī un 12.decembrī, kā arī 1996.gada 28.martā, kurā tiesa atzina sūdzības iesniedzēju par vainīgu un piesprieda 12 gadus brīvības atņemšanu.

1996.gada 30.maijā tika iesniegta apelācijas sūdzība.

1996.gada 13.augustā Katovices apgabaltiesa atcēla pirmās instances spriedumu un nodeva to otrreizējai izskatīšanai, norādot, ka atsevišķiem apstākļiem ir nepieciešama papildus izmeklēšana un pierādījums.

Pārskatīšanas lietā reģionālās tiesas sēdes notika 1996.gada 10.decembrī, 1997.gada 27.februārī, 26.martā, 30. aprīlī, 8.maijā un 28.oktobrī, kā arī 1998.gada 14. un 22.janvārī.

1997.gada 30.aprīlī pieteikuma iesniedzējs lūdza viņu atbrīvot no apcietinājuma, taču bez sekmēm.

1998.gada 1.jūnijā tiesa pagarināja pieteikuma iesniedzēja apcietinājuma termiņu līdz 1998.gada 30.novembrim, balstoties uz tiem pašiem argumentiem: saprātīgas aizdomas, nozieguma nopietnība un pierādījumu vākšanas nepieciešamība.

1998.gada 10.jūnijā pieteikuma iesniedzēja jurists pārsūdzēja šo lēmumu, tomēr 24.jūnijā tiesa noraidīja apelācijas lūgumu.

Tāpēc 1998.gada 30.jūlijā pieteikuma iesniedzējs vēlreiz apstrīdēja lēmumu.1998.gada 3.augustā Katovices apgabaltiesa informēja, ka lēmums nav apstrīdēts.

1998.gad 24.septembrī Katovices reģionālā tiesa atkārtoti notiesāja pieteikuma iesniedzēju, piespriežot viņam 10 gadi brīvības atņemšanu, kuros tiks ieskaitīt apcietinājumā pavadītais laiks.

1998.gada 27.novembrī Katovices reģionālā tiesa pagarināja apcietinājumu līdz 1999.gada 29.janvārim. Tas tika apstrīdēts, bet bez sekmēm.

1999.gada 26.aprīlī tika iesniegts kasācijas sūdzība par spriedumu, tomēr 2000.gada 6.martā Augstākā tiesa to noraidīja.

Nacionālās tiesības un prakse

ECK 5.panta trešās daļas iespējamais pārkāpums

Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka apcietinājuma termiņš nav uzskatāms par saprātīgu ECK 5.panta trešās daļas izpratnē.

Valdība tam nepiekrīt.

Valdības pozīcija

Valdība norādīja, ka pieteikuma iesniedzēja apcietinājums ilga 3 gadus 10 mēnešus un 27 dienas. Tomēr šis laiks ir attaisnojams šādu iemeslu dēļ: pirmkārt, pamatoto aizdomu dēļ par slepkavības izdarīšanu un aizdomas par slepenu vienošanās iespējamību ar lieciniekiem, kuru liecībām ir būtiska loma lietas virzībā, otrkārt, lietas sarežģītība un lielais lietā iesaistīto personu skaits. Visbeidzot apcietinājuma pamatojumu vairākkārt pārskatīja nacionālās tiesa un atzina to par pamatotu.

Pieteikuma iesniedzēja pozīcija

Nepiekrīt valdības pozīcijai, jo 3 gadus, 10 mēnešus un 27 dienas ilgs apcietinājums nevar tikt uzskatīt par saprātīgu ECK izpratnē.

Turklāt, viens no apcietinājuma pamatojumiem ir liecinieku liecību objektīvītāts saglabāšana, tomēr liecinieki tika nopratināti tikai 1994.gadā izmeklēšanas gaitā un ne vēlāk. Tāpēc pieteikuma iesniedzēju varēja atbrīvot no apcietinājuma ievērojami ātrāk.

ECT novērtējums

Tiesa norāda, ka apcietinājuma termiņš skaitāms no 1994.gada 24.jūnija līdz 1996.gada 28.martam, kad tika izdots pirmais notiesājošais spriedums un no 1996.gada 13.augusta līdz 1998.gada 24.septembrim, kad tika pasludināts otrreizējais spriedums. Saskaņā ar ECK 5.panta pirmo daļu laika posms no 1996.gada 28.martam līdz 13.augustam ir ārpus ECK 5.panta trešās daļas piemērojamības, jo pieteikuma iesniedzējs atradās apcietinājumā uz nacionālās tiesas notiesājoša sprieduma pamata. Tādējādi apcietinājuma ilgums ir 3 gadi un nepilni 11 mēneši.

Apcietinājuma termiņa saprātīgums

A. Vispārīgie principi

Tiesa ir vairākkārt uzsvērusi, ka apcietinājuma termiņu nevar vērtēt abstrakti un atrauti no lietas apstākļiem, bet vienīgi ņemot vērā lietas īpašās iezīmes. Turpināts apcietinājums var būt attaisnots tikai ar īpašiem apstākļiem un sabiedrības drošību, kas, neskatoties uz nevainīguma prezumpciju, ir nozīmīgākas par ECK 5.pantā paredzēto individuālo brīvību.

Saskaņā ar ECK 5.panta trešo daļu nacionālām tiesu iestādēm ir jānodrošina tas, ka šis saprātīgais apcietinājuma termiņš netiek pārsniegts. Tādējādi, ievērojot nevainīguma prezumpciju, tiesām ir jāizvērtē visi ECK 5.pantā noteiktie būtiskie apstākļi un jānorāda tie lēmumu pamatojumā.

Pamatotu aizdomu esamība ir priekšnoteikums personas arestam, tomēr pēc noteikta laika perioda ar tām vien nepietiek. Tiesai ir jāizvērtē, vai citi nacionālās tiesas uzskaitītie pamatojumi arī turpmāk attaisno personas brīvības ierobežošanu un vai tie ir būtiski un pietiekami (izskatīti ar pienācīgu rūpību).

B. Vispārīgo principu piemērošana šai lietai

Nacionālās institūcijas uzskaitīja vairākus pamatojumus pieteikuma iesniedzēja apcietinājumam: pirmkārt, pamatotas aizdomas par izdarīto slepkavību un, otrkārt, pierādījumu saglabāšana.

Tiesa norāda, ka aizdomas pret pieteikuma iesniedzēju sākotnēji bija pietiekams pamatojums apcietinājumam. Tāpat tiesa piekrīt, ka izmeklēšanas un liecību vākšanas process kalpo par attaisnojumu apcietinājumam.

Tomēr, laikam ejot, šie attaisnojumi neizbēgami kļūst maznozīmīgi. Neskatoties uz to, nacionālās tiesas, noraidot pieteikuma iesniedzēja lūgumus par atbrīvošanu no apcietinājuma, balstījās uz tiem pašiem argumentiem.

Tāpat sākotnējā aizturēšanas periodā nacionālās institūcijas neizskatīja iespēju piemērot citus drošības līdzekļus (drošības naudu, policijas uzraudzību, kas ir īpaši paredzēti ar Polijas likumu).

Šādos apstākļos tiesa uzsver, ka saskaņā ar ECK 5.panta trešo daļu institūcijām, izlemjot par personas atbrīvošanu vai nē, ir jāizvērtē alternatīvo drošības līdzekļu piemērošanas tā, lai nodrošinātu pieteikuma iesniedzēja ierašanos tiesā, jo minētā norma ietver ne tikai saprātīgu laika periodu, bet arī pienācīgas garantijas pirms lietas izskatīšanas tiesā.

Tālāk, nacionālās institūcijas atsaucās uz to, ka atbrīvojot pieteikuma iesniedzēju pastāvētu slepenas vienošanās risks starp lieciniekiem. Tomēr Katovices reģionālā tiesa nopratināja lieciniekus tikai 1994.gada izmeklēšanas laikā un pēc tam vairāk nē. Tāpēc turpmākam apcietinājumam šis apstāklis nevarēja kalpot par attaisnojumu.

Ņemot vērā iepriekšminēto, tiesa secina, ka apstrīdētajos lēmumos norādītie pamatojumi neattaisnoja pieteikuma iesniedzēja turpinātu turēšanu apcietinājumā.

Tiesas lēmums:

Tiesa vienbalsīgi atzina ECK 5.panta trešās daļas pārkāpumu un piešķir pieteikuma iesniedzējam morālo kompensāciju EUR 1000 apmērā.

III. NACIONĀLO TIESU PRAKSE PAR APCIETINĀJUMA PIEMĒROŠANU

Apskatot nacionālo tiesu praksi par drošības līdzekļa – apcietinājuma - piemērošanu Eiropas Padomes Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk ECK) un Eiropas Cilvēktiesību Tiesas (turpmāk – ECT) tiesu prakses kontekstā, pētījuma autores analizēja 244 nacionālo tiesu lēmumus, no kuriem 202 lēmumi ir par drošības līdzekļa – apcietinājuma piemērošanu un 42 par drošības līdzekļa - apcietinājuma pagarināšanu.

Vērtējot nacionālo tiesu lēmumus kopumā ir jāatzīst, ka tiesām nav vienotas prakses pieņemot lēmumus par drošības līdzekļa – apcietinājuma piemērošanu un apcietinājuma termiņa pagarināšanu. Salīdzinoši ir pavisam nedaudz to lēmumu, kuri tiek pieņemti, pamatojoties kā uz Kriminālprocesa kodeksu, tā arī uz ECK normām un ECT tiesu praksi. Lielākoties pētījuma autores saskārās ar lēmumiem, kuros apcietinājums tiek piemērots nevērtējot ne lietas apstākļus, ne iespēju piemērot alternatīvu drošības līdzekli, tāpat tiek aizmirsts izvērtēt samērīgumu personas brīvības ierobežošanai u.c.

Zemāk ir analizēta nacionālo tiesu lēmumu par drošības līdzekļa – apcietinājuma-piemērošanu un apcietinājuma termiņu pagarināšanu atbilstība ECK prasībām un ECT tiesu praksei.

- **Apcietinājuma termiņa „saprātīgums” ECK 5.panta 3.daļas ietvaros nevar tikt analizēts *in abstracto*, bet gan tikai konkrēto lietas apstākļu kontekstā (*Paszkowski v. Poland*²⁴, *Chodecki v. Poland*²⁵, *D.P. v. Poland*²⁶, u.c.)**

Pētījuma autores ar atzinību novērtēja to, ka viņu rīcībā esošajos lēmumos gan par drošības līdzekļa – apcietinājuma piemērošanu, gan par apcietinājuma termiņa pagarināšanu, tiek ievērota ECK prasība par saprātīgu laika periodu, kas personai piemērojams kā drošības līdzeklis – apcietinājums (nepārsniedz 2 mēnešus).

Savukārt kā negatīva iezīme ir vērtējama tiesas rīcība, pieņemot lēmumu par drošības līdzekļa – apcietinājuma piemērošanu un nenorādot, cik ilgs ir apcietinājuma termiņš, kā arī nenorādot iespēju lēmumu pārsūdzēt. Tādējādi tiek pārkāptas personas tiesības uz taisnīgu tiesu. Šāda tendence ir vērojama vairāk kā pusē autoru rīcībā esošajos lēmumos.

Ne vienmēr tiesa vērtē drošības līdzekļa – apcietinājuma piemērošanu vai nepieciešamību pagarināt apcietinājuma termiņu konkrētās lietas apstākļu kontekstā. Vairākos lēmumos tiesa nevērtē lietas apstākļus un faktus, kā arī lēmumā nevērtē prokurora lūguma par apcietinājuma termiņa pagarināšanu pamatojumu. Piemēram, konkrētajā lēmumā tiesa konstatē, ka persona X „tiek apsūdzēta par sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu [...], ir agrāk tiesāta vienu reizi, jaunu noziegumu izdarīja nosacītas notiesāšanas laikā [...] atrodies brīvībā var turpināt izdarīt noziedzīgas

²⁴ *Paszkowski v. Poland*, 2004.gada 28.oktobra spriedums

²⁵ *Chodecki v. Poland*, 2005.gada 26.aprīļa spriedums

²⁶ *D.P. v. Poland*, 2004.gada 20.janvāra spriedums

darbības un traucēt patiesības noskaidrošanu krimināllietā, ietekmējot liecinošās personas”. Pamatojoties uz minēto, tiesnesis nolēmj pagarināt apcietinājumā turēšanas termiņu, neizsverot konkrētās lietas apstākļus.

Līdzīgi citā lietā, tiesnesis lēmumu par apcietinājuma termiņa pagarināšanu pieņem, konstatējot, ka personai Y „celta apsūdzība par nozieguma izdarīšanu, kas paredzēti KL 176.p.2.d., 183.p.2.d., par kuriem likumā paredzēts sods brīvības atņemšanas veidā, atrodoties brīvībā, viņš var turpināt noziedzīgas darbības un traucēt patiesības noskaidrošanu krimināllietā, ietekmējot lietā liecinošās personas”. Tiesa nolēmj pagarināt apcietinājuma termiņu tikai un vienīgi pamatojoties uz iepriekš citēto teikumu, kas neatspoguļo ne lietas faktus, nedz arī apstākļus.

- **ECK 5.panta 3. daļa ietver ne tikai saprātīgu laika periodu, bet arī pienācīgas garantijas pirms lietas izskatīšanas tiesā institūcijām, tāpēc nacionālajām tiesām, izlemjot par apcietinājuma pirmreizēju vai atkārtotu piemērošanu, ir jāizvērtē alternatīvo drošības līdzekļu piemērošanas iespējas, kuras nodrošinātu personas ierašanos tiesā (*Paszkowski v. Poland, Chodecki v. Poland, D.P. v. Poland.*)**

Tikai vienpadsmit lēmumos no pētījuma autorēm pieejamajiem 244 lēmumiem tiesa ir vērtējusi alternatīva drošības līdzekļa piemērošanu, un četros lēmumos apcietinājuma piemērošana ir noraidīta. Pārējos lēmumos iespēja par alternatīva drošības līdzekļa piemērošana netiek izvērtēta vispār.

Kā pozitīva prakse minams kāds lēmums, kas tiesai jāpieņem pamatojoties uz lūgumu pagarināt apcietinājuma termiņu personai, kura tiek turēta aizdomās par sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu. Šajā lēmumā tiesa norāda, ka „nav likumīgs pamats pagarināt apcietinājuma termiņu personai X”, jo tiesa ņem vērā X paskaidrojumu, ka „uzreiz pēc aizturēšanas viņš ir sniedzis tās personas aprakstu, kas viņu iesaistīja noziedzīgā nodarījumā, atrodoties brīvībā, neizvairīsies no izmeklēšanas un netraucēs tai, ir IU īpašnieks, ir pastāvīga dzīves vieta, apgādībā mazgadīgs bērns”. Tiesa pamatoti norāda, ka „nav pamats uzskatīt, ka X varētu izvairīties no izmeklēšanas un traucēt patiesības noskaidrošanai [...] tāpat par drošības līdzekļa – apcietinājuma termiņa pagarināšanu nevar kalpot nepieciešamība veikt procesuālas darbības”.

Atzinīgi vērtējama augstāk minētā tiesas norāde par to, ka nepieciešamība veikt procesuālas darbības nevar kalpot par apcietinājuma termiņa pagarināšanu. Lai gan šī ir tā tendence, kas diemžēl atspoguļojas lielākajā daļā lēmumu. Viens no vai pat vienīgais iemesls, kas kalpo par drošības līdzekļa – apcietinājuma piemērošanu vai arī apcietinājuma termiņa pagarināšanu ir tikai un vienīgi nepieciešamība veikt vai pabeigt procesuālas darbības, piemēram, „pabeigt pirmstiesas izmeklēšanu”, „vēl ir izdarāma virkne izmeklēšanas darbību”, „lietā nozīmētas vairākas ekspertīzes”, „ir jāsaņem ekspertīžu rezultāti” un šo procesuālo darbību veikšanas kontekstā pastāv bažas par to, ka aizdomās turamais brīvībā esot no minētajām procesuālajām darbībām varētu izvairīties.

Šāda prakse ir pretrunā ar līdzšinējo ECT tiesu praksi, piem., lietā *Polat v. Turqie*²⁷ tiesa norāda, ka “nacionālās tiesas atsaukšanās uz tādām vispārīgām frāzēm

²⁷ *Polat v. Turqie*, 2005.gada 5.aprīļa spriedums

kā “noziedzīgā nodarījuma daba”, “efektīva izmeklēšana” u.tml. nav pietiekams pamatojums apcietinājuma piemērošanai. ECT šīs frāzes traktē kā „stereotipus, nevis tiesiskus argumentus personas brīvības ierobežošanai”.

- **Tiesām jāizvērtē, vai turpināta apcietinājuma piemērošanas pamatojums neatkārtojas un vai tas arī turpmāk attaisno personas brīvības ierobežošanu, kā arī to, vai šis pamatojums ir būtisks un pietiekams. (D.P. v. Poland)**

Vērtējot šīs ECT norādes izpildi nacionālo tiesu lēmumos kopumā, lielākajā daļā lēmumu netiek analizēts samērīgums personas brīvības ierobežošanai un sabiedriskajam labumam, kas būtu iegūts ierobežojot aizdomās turētās personas brīvību.

Kā pozitīvs piemērs ir minams lēmums no kādas rajona tiesas, kur pret personu X ir ierosināta krimināllieta par dokumentu viltošanu un to izmantošanu. Prokurors pieprasa drošības līdzekļa – apcietinājuma piemērošanu, norādot, ka „persona X atrodies brīvībā var izvairīties no izmeklēšanas un tiesas, traucēt patiesības noskaidrošanai”. Tiesa norāda, ka neskatoties uz to, ka persona X tiek turēta aizdomās par sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu, „konkrētajā gadījumā nav pamats kā drošības līdzekli piemērot apcietinājumu”. Tiesa skaidri norāda, ka „LKPK 72.pantā ir noteikts, ka piemērojot drošības līdzekli ir jāņem vērā aizdomās turētā personība, nodarbošanās, veselības stāvoklis, ģimenes stāvoklis un citi apstākļi. Tikai izvērtējot šo apstākļu kopumu, izraugāms drošības līdzeklis, pie kam pēc tiesneša ieskata, tas jāizvēlas ievērojot samērības principu, proti, kad šāda aizturēšana ir galējais un vienīgais līdzeklis un šāda personas aizturēšana dod vairāk sabiedriska labuma”. Šajā gadījumā atzinīgi vērtējama tiesas rīcībā piemērojot samērības principu lēmuma pieņemšanā. Tiesa ņem vērā arī to, ka aizdomās turētai personai ir pastāvīgs darbs un dzīves vieta, viņš atzina savu vainu noziegumā, ģimenē ir mazgadīgs bērns, nav iepriekšējas sodāmības.

Vēl kā pozitīva tiesu prakse ir minama lieta, kur pret personu Y ir ierosināta krimināllieta par zādzību. Policijas inspektore lūdza piemērot drošības līdzekli – apcietinājumu, ņemot vērā, ka jāveic virkne procesuālu darbību un to, ka persona Y ir trīs reizes tiesāta, viņam nav darba un iztikas līdzekļu un ir pamats uzskatīt, ka persona Y, atrodies brīvībā, var izvairīties no izmeklēšanas, traucēt patiesības noskaidrošanu, turpināt noziedzīgas darbības. Tiesa norādīja, ka „izvērtējot paskaidrojumus un lietas materiālus, uzskata, ka minētie argumenti [...] nav pamatoti un pierādīti. Apcietinājums kā drošības līdzeklis piemērojams tikai izņēmuma gadījumos.” Tiesa norāda, ka persona Y dzīvo norādītajā adresē un tiek turēts aizdomās par mazāk smaga nozieguma izdarīšanu, kā arī uzsver, ka fakts par personas Y iepriekšējo tiesājamību, „nevar būt vienīgais pamats uzskatīt, ka viņš izvairīsies no izmeklēšanas, traucēs patiesības noskaidrošanai vai turpinās izdarīt noziedzīgas darbības”. Lai gan praktiski identiskā lietā, kur persona Z tiek turēta aizdomās par zādzību, agrāk divas reizes sodīta, taču nav izvairījusies no izmeklēšanas, ir pastāvīga dzīves vieta un darbs, tiesa kā drošības līdzekli piemēroja apcietinājumu.

- **Nacionālajām institūcijām jārikojas ar pietiekamu rūpību procesa gaitā (D.P. v. Poland)**

Tā kā lielākoties tiesa vērtē drošības līdzekļa – apcietinājuma piemērošanas nepieciešamību tikai vēl veicamo procesuālo darbību kontekstā, ECT norādes par to,

ka pieņemot lēmumu par apcietinājuma termiņa pagarināšanu, tiesai ir jāvērtē, vai nacionālās instances ir rīkojušās ar pietiekamu rūpību procesa gaitā²⁸, netiek ievērotas.

Tiesām, jo īpaši gadījumos, kad tiek lūgts pieņemt lēmumu par apcietinājuma termiņa pagarināšanu un jo īpaši gadījumos, kad šāds drošības līdzeklis tiek pieprasīts pamatojot ar nepieciešamību veikt procesuālas darbības, ir jāizsver, cik pamatota ir šāda nepieciešamība un, vai attiecīgās iestādes līdz šim ir pienācīgi ātri īstenojušas sev ar likumu uzliktās pilnvaras. Neņemot vērā šādu ECT norādi, netiek izvērtēti lietas apstākļi, kā arī tas, vai turpināta apcietinājuma piemērošanas pamatojums neatkārtojas un vai tas arī turpmāk attaisno personas brīvības ierobežošanu.

Nevienā no pētījuma autorēm pieejamajiem lēmumiem šāds vērtējums netika konstatēts. Lai gan tiesām, jo īpaši gadījumos, kad tiek lūgts pieņemt lēmumu par apcietinājuma termiņa pagarināšanu un jo īpaši gadījumos, kad šāds drošības līdzeklis tiek pieprasīts pamatojot ar nepieciešamību par procesuālu darbību veikšanu un vai pabeigšanu, būtu nopietni jāizsver, cik pamatota ir šāda nepieciešamība un, vai attiecīgās iestādes līdz šim ir pienācīgi ātri īstenojušas sev ar likumu uzliktās pilnvaras. Neņemot vērā šādu ECT norādi, netiek izvērtēti lietas apstākļi, kā arī tas, vai turpināta apcietinājuma piemērošanas pamatojums neatkārtojas un vai tas arī turpmāk attaisno personas brīvības ierobežošanu.

Vērtējot lēmumu kvalitāti kopumā, pētījuma autores ievēroja, ka nereti vienā tiesā pieņemti lēmumi ir identiski to formulējumā un pamatojumā. Proti, visos lēmumos, kas pieņemti vienā tiesā un nonākuši pētījuma autoru rīcībā, nav norādīts apcietinājuma piemērošanas termiņš; kā vienīgais pamatojums drošības līdzekļa – apcietinājuma piemērošanai ir minēta nepieciešamība veikt procesuālas darbības. Dažos lēmumos par dažādiem noziedzīgiem nodarījumiem aizdomās turētas dažādas personas, taču pamatojums drošības līdzekļa piemērošanai ir viens un tas pats, ir mainīti tikai personu vārdi un noziedzumu kvalifikācija. Tādējādi pētījuma autorēm ir pamats domāt, ka šādos gadījumos lēmums par drošības līdzekļa – apcietinājuma piemērošanu tiek pieņemts stereotipiski, neiedziļinoties konkrētās lietas apstākļos.

Vismaz desmit lēmumi (saņemti no trīs tiesām) no 244 lēmumiem, kas bija pētījuma autoru rīcībā, ir sastādīti uz jau iepriekš sagatavotām veidlapām, kur galvenais princips ir *vajadzīgo pasvītrot* vai arī ir jāaizpilda *tukšās vietas*. Šādas veidlapas neļauj izvērtēti katras lietas konkrētos apstākļus, aizdomās turamā personību, netiek izvērtēts, vai ir pietiekams pamats personas brīvības ierobežošanai sākotnējā procesa stadijā, kā arī nav izvērtētas alternatīva drošības līdzekļa piemērošanas iespējas. Attiecīgi šajos lēmumos kā pamats drošības līdzekļa apcietinājuma piemērošanai ir norādīts vienīgi tas, ka pastāv „pietiekams pamats varbūtībai, ka persona X, būdama brīvībā, traucēs patiesības noskaidrošanai krimināllietā; izdarīs noziedzīgas darbības, kā arī ņemot vērā: izdarītā noziedzīgā nodarījuma smagumu; aizdomās turētā personību; nodarbošanos; veselības stāvokli un citus krimināllietas apstākļus”. Vienā no šādiem lēmumiem pamats drošības līdzekļa – apcietinājuma piemērošanai ir minēts tikai viens arguments, proti, persona „izvairīsies no izmeklēšanas un tiesas”. Šajā un pārējos šeit minētajos lēmumos netiek atainoti lietas apstākļi, netiek izvērtēta aizdomās turētās personas personība u.c. Šāds drošības līdzekļa piemērošanas pamats ir deklaratīvs un ir klaji pretrunā kā ar KPK,

²⁸ *D.P. v. Poland, 2004*

kā arī ar ECK un ECT iedibināto tiesu praksi: vienīgais pamats apcietinājuma piemērošanai vai arī apcietinājuma termiņa pagarināšanai ir ”bažas par to, ka apsūdzētais var ietekmēt cietušos un lieciniekus”, kā arī „izvairīties no izmeklēšanas un tiesas” ir stereotipiskas un nepietiekamas, jo netiek izvērtēta to pamatotība.

SECINĀJUMI

- Ļoti pozitīvi ir vērtējama nacionālā tiesu prakse, kur piemērojot apcietinājuma termiņu, īpaši lēmumos par apcietinājuma termiņa pagarināšanu, ir ievērots saprātīga laika periods.
- Pārsteidzošs ir lielais to lēmumu par drošības līdzekļa – apcietinājuma piemērošanu skaits, kur vispār netiek norādīts apcietinājumā turēšanas termiņš. No 202 lēmumiem, kuros ir piemērots apcietinājums, 115 lēmumos tiesa nenorāda apcietinājumā turēšanas termiņu, kā arī nenorāda iespēju lēmumu pārsūdzēt.
- Pozitīvi ir vērtējama tendence, kad, pirms lēmuma par drošības līdzekļa – apcietinājuma piemērošanas, tiesa ņem vērā un arī izvērtē konkrētās lietas apstākļus. Lai gan analizējot lēmumus par apcietinājuma termiņa pagarināšanu 12 lēmumos no 42 pētījuma autores kritiski vērtē apcietinājuma termiņa pagarināšanas pamatu: lēmums par apcietinājuma piemērošanu netiek analizēts konkrēto apstākļu kontekstā, bet gan piemērots *in abstracto*, ko pētījuma autores attiecina arī uz tiem lēmumiem, kur tiek ņemta vērā tikai un vienīgi procesuālo darbību veikšanas nepieciešamība.
- Tikai 11 lēmumos no 244 pētījuma autoru rīcībā esošajiem lēmumiem tiesa izvērtē alternatīvu drošības līdzekli un četros gadījumos to arī piemēro. Atbilstoši ECT iedibinātajai praksei, tiesai ir jāizvērtē alternatīvu drošības līdzekļu piemērošanas iespējas, kuras nodrošinātu personas ierašanos tiesā.
- Tikai nedaudzos lēmumos (aptuveni 20 no 244) tiesa pievērš pienācīgu uzmanību, lai izvērtētu, vai turpināta apcietinājuma piemērošanas pamatojums attaisno personas brīvības ierobežošanu. Analizējot lēmumus par apcietinājuma termiņa pagarināšanu, nevienā no autoru rīcībā esošajiem lēmumiem, tiesa nevērtē, vai apcietinājuma piemērošanas pamats neatkārtojas.
- Nevienā no pētījuma autorēm pieejamiem lēmumiem netiek vērtēts, vai nacionālās instances ir rīkojušās ar pietiekamu rūpību procesa gaitā. Jo īpaši tas būtu ņemams vērā tāpēc, ka vairākos lēmumos kā vienīgais pamats apcietinājuma termiņa pagarināšanai ir minēta nepieciešamība veikt vai pabeigt procesuālas darbības.
- Atzinīgi vērtējama lietas apstākļu analīze atbilstoši ECK 5.panta prasībām, vismaz 6 lēmumos bija šāda atsauce uz minēto tiesību normu.